

Onsdagen den 31 januari

kl. 19.30

*Allmänpolitisk
debatt*

Förhandlingarna leddes till en början av tredje vice talmannen.

§ 1 Allmänpolitisk debatt (forts.)

BERTIL LIDGARD (m):

Herr talman! Vi har här i riksdagen en och annan kollega – den jag främst tänker på är tyvärr inte i kammaren just nu – som inte är rädd för att anhängiggöra aparta frågor och som på det sättet riktar uppmärksamheten på samhällsföreteelser, eller kanske snarare mentaliteter, som inte är helt tillfredsställande. Låt mig erinra om att vi här i kammaren kommer att få tillfälle att diskutera en fråga som kan rubriceras "Ett gladare Sverige" och att en av årets motioner handlar om hur man skall få ett Sverige som är mindre präglad av missunnsamhet och avund.

Jag skall i detta mitt korta anförande sälla mig till dessa debattörer, åtminstone när det gäller själva rubriceringstekniken. Jag skall nämligen tala om nödvändigheten av ett hederligare Sverige, om nödvändigheten av att vi ställer upp normer för vår samvaro i samhället, att vi informerar om dessa normer, lever efter dem och reagerar mot avvikelser från dem.

Att jag valt detta tema för dagens anförande, herr talman, sammanhänger med att jag genom den verksamhet som anförtratts mig här i riksdagen mer än många andra konfronteras med statistik och andra uppgifter om brottsutvecklingen i vårt land. Jag har därför också anledning att fundera över de blygsamma, beklagligt blygsamma, resultat som uppnås genom den kriminalpolitik som vi fastlagt.

I årets budgetproposition kan man inhämta att misshandelsbrotten för tillfället tycks ha minskat, medan antalet rån ökar. Bank-, post- och butiksrån, som ökade kraftigt under 1977, har visat en tendens att gå tillbaka, medan s. k. väskryckningar har ökat i förfärande grad. Inbrotten i bostäder, fritidshus, vindskontor och källare har minskat – där finns kanske inte mer att ta, kan den förmoda som under loppet av några få år utsatts för flera sådana inbrott – men inbrotten i skolor och i andra liknande lokaler har ökat i mycket stor utsträckning.

Även om man på en eller annan punkt således kan redovisa en minskning i förhållande till tidigare år, så är det över lag fråga om mycket betydande faktiska tal för brottsligheten. Konklusionen i budgetpropositionen ger en bild av situationens allvar. Det heter där:

"Siffrorna ger vid handen att ett stort antal samhällsmedlemmar har drabbats av personliga eller ekonomiska skador genom brott. Många därutöver har säkerligen känt betydande oro inför risken för att utsättas för

brott.”

För egen del var jag så sent som i går med om ett samtal, där det lämnades flera rörande exempel på gamla människors försök och metoder att skydda sig mot stöld och väskryckning, när de hämtar sin folkpension på posten. Det är kanske en liten fråga, men den är förvisso vardagsnära för väldigt många människor.

Det är, herr talman, i dag motiverat att fråga: Fungerar vår kriminalpolitik? Fungerar den på det sätt som vi tänkte oss, när vi fattade beslutet om den? Fungerar systemet på ett hyggligt sätt i fråga om brottsförebyggande åtgärder och behandlingssystemet för dem som bryter mot samhällets regler?

Svaren på dessa frågor är väl inte till hundra procent nekande, men de är förvisso inte heller jakande. Hur åtgärderna i brottsförebyggande syfte verkar kan vi i viss utsträckning utläsa ur den brottsstatistik som jag talade om alldeles nyss. Den är som sagt inte uppmuntrande. Och väljer man återfallsfrekvensen som ett mått på hur behandlingsmetoderna inom kriminalvården fungerar ser man inte heller direkt någon särskild ljusning i problematiken.

Indirekt innehåller också budgetpropositionen ett medgivande om att mycket brister i det hittills tillämpade kriminalpolitiska systemet. Justitie-ministern anmäler att det skall tillsättas två kriminalpolitiska beredningar. Den ena skall syssla med den framtida utformningen av kriminalvård i frihet och alternativ till frihetsstraff. Den andra utredningen skall behandla frågor som direkt sammanhänger med frihetsstraffen. Jag tror att vi inom partierna är överens om att det är mycket angelägna utredningar.

Självklart är det angeläget att man inom kriminalpolitiken utformar ett sanktionssystem som såväl för medborgaren i gemen som för den straffade framstår som rättvist. Detta är i själva verket en av de viktigaste förutsättningarna för att rehabiliteringsprocessen inom sanktionssystemet skall ha någon framgång. Ett straff som inte känns rimligt avpassat till den begångna gärningens svårighetsgrad skapar hämnd- och revanschbegär, som tar över vilken välutformad behandlingsteknik som helst.

Men, herr talman, jag vill påstå att i dag kommer vi ingenstans med de här problemen – hur mycket och hur skickligt vi än må satsa på behandling inom öppen eller sluten kriminalvård – om vi inte med minst lika stor och helst större kraft ägnar oss åt förebyggande åtgärder. Det viktigaste är att förhindra att människor över huvud taget dras in i kriminalitet. Och det är naturligtvis en övergripande samhällsuppgift. Det är också en uppgift för alla enskilda medborgare i vårt samhälle. På denna punkt har vi ett medborgaransvar, som måste inriktas i första hand mot barn och unga människor.

Den vetenskapliga forskning som vi har visat att vi är på väg in i ett normsvagt samhälle. I själva verket är väl frågan om vi inte redan är där. I och för sig finns väl normerna, men vi har gjort allt mindre för att förmedla kunskap om dem till den nya generationen och framför allt för att upprätthålla dem. Det har funnits ett tänkande, en filosofi, som innebär att man inte skulle reagera på de ungas normbrott, att ingripanden skulle vara till skada och att oarterna snabbast skulle bota sig själva om man ingenting

gjorde. Jag tror att det numera råder en betydande enighet om att detta är fel.

En ung människa behöver stöd och vägledning under hela sin utveckling till vuxen. Det betyder att vi vuxna inte kan överlämna barnen och de unga till sig själva och gruppen av jämnåriga för att "växa i frihet". Det är en förödande missuppfattning att tro att krav och gränssättning är negativa för barn och unga, att detta skulle vara detsamma som att stympa deras själar och förtrycka dem – det säger docenten i psykologi Kristina Humble, som är vetenskapligt ansvarig för metodutveckling och utvärdering vid sociala nämnden inom Stockholms läns landsting.

Den slutsats som man kan dra av detta är att föräldrar och familj, skola och andra institutioner, som möter barnen, måste ställa upp på ett annat sätt än f. n. Att det kan ge resultat hade jag tillfälle att avläsa i en större mellansvensk industristad häromdagen, där samarbetet mellan skolan, polismyndigheten och socialvården förefaller mig vara bättre organiserat än på många andra håll.

Herr talman! Jag vill avslutningsvis betona att för att den förebyggande verksamheten skall få största möjliga effektivitet så måste vi alla känna och utöva ett medborgaransvar. Om vi ser en barnunge ligga i en isvak går vi nog inte likgiltigt förbi utan gör vad vi kan för att dra upp ungen – även om det hela inte förefaller direkt livshotande. Men de flesta som ser en ung människa stjåla en sak på ett varuhus låtsas nog inte ha med saken att göra. Det är naturligtvis obehagligt att ingripa, men det kan hända, herr talman, att ett enkelt påpekande om vad som gäller kan rädda barnet till en framtida laglydnad. Väsentligt obehagligare är det naturligtvis att säga till någon som sitter i tunnelbanan och skär sönder ett säte: Så där får man inte lov att göra! Jag kan förstå om man inte alltid känner sig så modig i den situationen. Men då får man i stället medverka till att vi får en sådan övervakning att normerna för mänsklig samvaro upprätthålls.

Det viktigaste på sikt är att vår uppfostran leder fram till att de unga bibringas ett medvetande om att de inte är alldeles oansvariga för vad de gör.

Men det finns ett krav till – ett krav på oss vuxna att uppträda som föredömen när det gäller att respektera normerna, och det sträcker sig från så obetydliga och ringa ting som att inte gå emot rött ljus, så länge vi har sådana bestämmelser som vi har, till att inte förtrycka vårt samvete alltför mycket under de närmaste fjorton dagarna, när vi skall färdigställa våra deklarerationer.

LINNEA HÖRLÉN (fp):

Herr talman! Under decennierna efter andra världskriget har i västerlandet en stor del av samhällets resurser satsats på en breddning av utbildningsutbudet på skilda nivåer. Allmänt vedertagna målsättningar om personlighetens frigörelse, om självförverkligande och gemenskapsfostran kunde endast förverkligas för en mindre grupp, så länge en utbildning utöver grundnivån var förknippad med ekonomiska förutsättningar som långt ifrån alla ägde.

Nr 77

Onsdagen den
31 januari 1979

*Allmänpolitisk
debatt*

Under efterkrigstiden har västerlandet gått mot ett förbättrat välbefinnande, som också har kommit vårt eget land till del. Detta förhållande har bl. a. gjort det möjligt att göra den obligatoriska skolan nioårig och att väsentligt öka intagningar till såväl gymnasium som högskola. Reformtakten har alltså varit snabb, och utbildningskullarna har växt enormt. Den nioåriga skolan har emellertid också varit utsatt för stark kritik. Den har inte lyckats förmedla baskunskaper och basfärdigheter i önskvärd utsträckning. En analys av klimat- och arbetsmiljön i skolan visar att verkligheten ligger långt från läroplanens formuleringar. Målformuleringarna om hänsyn, tolerans, arbetsglädje, arbetsmoral, vårdat språk, socialt varm gemenskap osv. har visat sig svåra att förverkliga i dagens skola. Resurser för individualisering av undervisningen i form av lärarfortbildning och lärartäthet har inte funnits i tillräcklig grad för att förhindra social utslagning och brister i baskunskaperna hos alltför många elever.

Genom SIA-reformen, som trädde i kraft förra året, har ett stort steg tagits för att bana väg för en mer flexibel resursanvändning, som vi hoppas skall göra det möjligt för de lokala krafterna att på bästa sätt utnyttja de pengar man får till förfogande. Vad vi nu väntar på är en läroplan, som möter SIA-skolans behov och kan ge innehåll åt den nya organisationen. Vi hoppas på en läroplan som utan att fördjupa sig i detaljplanering ändå ger vägledning för skolans undervisning, då det gäller såväl baskunskaper som fördjupningsdel. Det är väsentligt att varje elev får möjlighet till den studieväg som han eller hon önskar utan begränsningar i form av omgivningens sociala traditioner, bostadsort, ekonomisk standard eller kön. Skolans uppgift måste vara att genom både sina arbetsformer och sitt ämnesinnehåll utveckla elevernas hela personlighet och sociala förmåga. Skolan är både en institution som förmedlar kunskaper i traditionell bemärkelse och en gemenskapsform, där inläringen och den personliga utvecklingen går sida vid sida.

Utvecklingsreformerna under 1960- och 1970-talen har också gått mot en allt större homogenitet i skolans organisation. Grundskolans från början rika tillvalsmöjligheter har för varje reform blivit allt färre. Gymnasieskolan har från sin start 1971 integrerat den gamla fackskolan, yrkesskolan och gymnasiet i en utbildningsreform som ger alla elever en allmän behörighet till högre studier. Jämlikhetsmålet har mera kommit att knytas till att alla elever i så stor utsträckning och så länge som möjligt läser samma ämnen än till den mera individualistiska synen på jämlikhet, som innebär att alla elever har samma rätt till studier som upplevs intressanta och meningsfulla. Enligt liberal syn är detta att vara jämlik mycket en fråga om att ha fått möjligheter att utveckla sig som man själv vill, efter sina förutsättningar. Detta ställer dock i sin tur krav på ändrade värderingar. Under åren har t. ex. praktiskt arbete värderats mindre än intellektuella övningar. Det har varit finare att läsa språk än att studera till bilmekaniker. Detta är naturligtvis en felsyn. Att hävda att jämställdhetsbegreppet innebär att alla skall studera samma sak och samma stoffmängd i en sammanhållen skola kan innebära ett tvång över den enskilde som lätt leder till den skolleda man helst ville undvika. Vad som däremot är viktigt är att alla får inhämta de baskunskaper och basfärdigheter

som är nödvändiga för att den enskilde skall inte bara klara sig i samhället utan också kunna bygga vidare på sin utbildning efter eget intresseval. Möjligheten till återkommande utbildning är en positiv tillgång i vårt utbildningssamhälle och något att bygga vidare på i så nära anknytning till arbetslivet som möjligt. Detta är önskvärt av flera skäl, inte minst för att bidra till en mindre traditionell uppdelning av yrken efter kön.

I detta sammanhang skulle jag också gärna vilja knyta an till skolans krav på verklighetsanknytning i undervisningen. Det råder stor enighet om att undervisningen bör vara verklighetsanknuten. I den konkreta undervisningssituationen i klassrummet söker man så långt möjligt utnyttja elevernas erfarenheter från vardagslivet, och ett ökande utrymme ges åt besök i institutioner och på arbetsplatser. Massmedias spegling av verkligheten utgör också en aldrig sinande källa till verklighetsanknytning. Men då är det också angeläget att verkligheten speglas i alla sina schatteringar. Den lättast tillgängliga verkligheten är den som är möjlig att uppfatta med våra fem sinnen, den som kan iakttagas, mätas och vägas. I ett västerländskt kulturmönster med sin starkt tekniskt-materiella framtoning är det lätt hänt att man begränsar verklighetsanknytningen till denna sektor. På naturvetenskapligt håll ser man inte längre så entydigt på verkligheten.

Vad som också måste räknas till verkligheten är t. ex. förmågan till skönhetsupplevelse i samband med en litterär eller musikalisk framställning, den mänskliga förutsättningen för upplevelsen av gemenskap och glädje, kärlek, hat, allt det som rör personlighetsdanning, idealbildning och livsåskådning, allt som väcker vördnad, förundran, oro. För personlighetens mognad, för förkovran på alla livets områden behöver vi material, stoff att arbeta med och som vi kan tillägna oss som en hjälp att möta svårigheter i livet, för att med förtröstan möta de frågor som hör ihop med livets mening och mål. Skolan får inte försumma att knyta an till någon del av verkligheten. Till det här området hör också skolans uppgift att förmedla de normer och värderingar som samhället ser som riktninggivande för en demokrati i frihet under ansvar.

Ibland talar man om skolan som om den vore en isolerad del av samhället. Så är naturligtvis inte fallet. Skolans svårigheter speglar de svårigheter samhället i sin helhet har att brottas med. Skall vi få en väl fungerande skola måste den formas i nära anslutning till samhällets övriga funktioner. Trots att skolan under decennier haft som mål en fungerande kontakt med hem och samhälle finns på detta område stora brister. Samtidigt har vi fått en ökad klyfta mellan generationerna i vårt samhälle vad gäller erfarenheter och kontakter. Det institutionella omhändertagandet av såväl gamla som unga har ökat samtidigt som familjens betydelse har minskat. Allt fler barn tas om hand av daghem och förskolor, samtidigt som bägge föräldrarna förvärvsarbetar långa dagar. Eftersom förvärvsarbetet ligger utom hemmet får barnen och ungdomarna i obetydlig utsträckning kontakt med föräldrarnas arbete. Det man tidigare fick praktisk kännedom om får nu skolan ge en teoretisk bild av.

Föräldrarna har också fortfarande ytterst få möjligheter att påverka sina

barns skolgång. Försöken att förbättra samarbetet mellan hem och skola har i stort sett stannat på ett ytligt plan. Frågor som gäller skolskjutsar, lokaler, fester och resor diskuteras med fördel, medan undervisningsmetoder, attityder, värderingar och läromedel mera sällan kan påverkas av föräldrarna. Här behövs åtgärder för att stimulera till kontakter från såväl skolans som hemmens sida. Samhället bör också i framtiden göra sådana prioriteringar i fråga om resurstilldelning att föräldrarna får ökade möjligheter att vara tillsammans med sina barn, bl. a. för att bättre kunna följa upp samarbetet med skolan. Många föräldrar ser fram mot den dag då ett vårdnadsbidrag kan ge större valfrihet i fråga om barn tillsynen och också ökade möjligheter att umgås generationerna emellan.

Under den samlade skoldagen har vi också i SIA-beslutet räknat med att eleverna skulle få kontakt med det föreningsliv som finns på orten. Det är viktigt att också den sidan av samhällslivet kommer med i bilden, då det är fråga om att hjälpa nästa generation att hitta sin väg för framtiden. Här behövs resurser från samhällets sida. I den åtstramningsperiod som vi f. n. befinner oss i, har vi fått finna oss i att anslagsökningarna till föreningslivet inte blivit så stora som vi kanske önskat, men den öppenhet från skolans sida gentemot organisationerna som SIA-skolan förutsätter bör ge stimulans åt organisationerna att gå in i ett fruktbart samarbete med skolan.

Herr talman! Jag har velat understryka vikten av att se skolan som en integrerad del av samhället. I det gamla bondesamhället fick barnen en naturlig kontakt med arbets- och samhällsliv och växte stegvis in i vuxenrollen. Hemmen har naturligtvis också i dag det primära ansvaret för barnens vård och fostran. Men samhällets ansvar för den kommande generationen kan inte uteslutande läggas på skolan. För att eleverna skall kunna utvecklas till harmoniska människor och lära sig att fungera i yrkeslivet på ett ansvarsfullt sätt behövs ett nära samarbete mellan skola, arbetsliv, föreningsliv och samhällets olika institutioner. Samhället är en fungerande helhet, en samhällskropp, där alla delarna är beroende av varandras insatser.

NILS BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Som bekant skulle det gå att sänka skatterna om viljan fanns, enligt borgerliga vallöften 1976. Det blev inte mycket bevänt med den saken under trepartiregeringen, och det lär inte bli särskilt mycket nu heller. Då sänkte man skatterna mest för höginkomsttagarna och minst för låginkomsttagarna. Samtidigt höjdes moms, som särskilt hårt drabbar låginkomsttagarna. Hur blir det då i "folkpartiets Sverige" – för nu är vi väl så nära det begreppet som vi någonsin kommer?

Folkpartiregeringen fortsätter på samma väg. Marginalskattesänkning och indexreglering av statsskatteskalen skall betalas med höjd moms. Huvudlinjen i skattepolitiken, sådan den förs av regeringen, är att bördorna i ökad grad vältras över på de minst bärkraftiga grupperna. Denna politik möter ett allt starkare motstånd. Den ökade klarheten om att man inte kan fortsätta att lappa vidare på det gamla lapptäcket, som vårt skattesystem utgör, har

föranlett socialdemokraterna att tala om ett nytt skattesystem med produktionen som grund. Nu grälar socialdemokraterna och folkpartiet om vem som bär ansvar för att man inget gjort åt saken tidigare. Vi kan nog lösa den tvisten med att påpeka att de bär ett gemensamt ansvar för den rådande ordningen.

Ni gjorde inget – det var jag som fick skynda på skatteutredningarna, sade Ingemar Mundebo i en replik till socialdemokraterna nyligen. Herr Mundebo glömde tala om att han själv tillhörde 1972 års skatteutredning! 1972 års skatteutredning skulle enligt direktiven bl. a. förbättra underlaget för bedömning av skattesystemets fördelningspolitiska verkningar, pröva de indirekta skatternas fördelningspolitiska effekter och deras lämpliga konstruktion med hänsyn härtill, behandla kapitalbeskattningen, såsom av förmögenheter, arv och gåvor. Detta skedde inte. Man tog heller inte itu med frågan om effektiv kamp mot skatteflykt och skattefusk.

Vad gjorde då den borgerliga regeringen åt skatteutredningarna? Jo, man förändrade direktiven på så sätt att frågan om indexreglering av skatteskalen gavs förtur. Men inte gjorde den förändrade majoriteten i utredningen något för att förändra det antikverade skattesystemet. Ingemar Mundebo kurar ihop sig under Gunnar Strängs lapptäcke. De lappar han sytt dit är verkligen inte snyggare än företrädarens – tvärtom!

Socialdemokraternas förslag har framställts som en nyhet. Det är dock inte riktigt att tanken på en skatt, baserad på produktionen, skulle vara en nyhet så som hävdats i pressen.

I det skattepolitiska program som vänsterpartiet kommunisterna presenterade under första hälften av 1976, alltså före valet, ställde vi långtgående krav på förändringar i skattesystemet och skrev bl. a.: ”En ökande andel av nödvändiga statsinkomster bör uttas direkt ur produktionen. Vpk kräver ett system av produktions-skatter, beräknade i förhållande till företagets omsättning, råvaru- och energiförbrukning och inte som nu enbart i förhållande till löneutgifterna.”

Det är också tveksamt om det socialdemokratiska förslaget uppfyller anspråken på en produktionsbeskattning i ordets verkliga bemärkelse. Några punkter fordrar ett förtydligande från de socialdemokratiska talesmännen. Jag tror att det vore bra om man fick dem klarlagda i denna debatt.

I motionen om inriktningen av skattepolitiken säger socialdemokraterna bl. a. att avskrivningarna på företagets kapitalföremål inte bör inräknas i skatteunderlaget för produktionsfaktorsskatten. Man vill begränsa skatten till de inkomster som skapas i produktionen. Man säger sig vara medveten om att avskrivningarna är generösa och i allmänhet medger ”en betydande överavskrivning, vilken egentligen skulle ingå i skattebasen”. Och man sammanfattar i motionen: ”Skattebasen bör utgöras av lönekostnader samt bruttovinsten efter avskrivningar, socialavgifter och skatt.”

Kan detta anses vara en produktionsfaktorsskatt i verklig mening? Är det bra att på detta sätt begränsa den skattebas som en produktionsbeskattning skall grundas på? Allvarligt är också att man inte gör någon åtskillnad mellan privata företag på profitbas och kommuner som har att finansiera sin

verksamhet med skatter och avgifter. De skall belastas lika.

”Detta innebär bl. a. att de offentliga arbetsgivarna kommer att få betala samma kostnader för sin anställda arbetskraft som blir fallet inom den egentliga produktionen”, kan vi läsa i motionen.

Att man för en diskussion om att inte basera beskattningen enbart på arbetskraften är ett framsteg, men den utformning som det socialdemokratiska förslaget fått medför risk för en ny pålappning på det gamla skattesystemet. En produktionsbeskattning måste för att fylla sin uppgift beräknas i förhållande till företagets omsättning, råvaru- och energiförbrukning, så som vpk krävt.

Vänsterpartiet kommunisterna har ställt såväl omedelbara som mera långsiktiga krav på skattepolitikens område.

Vi upprepar kravet på slopad moms på maten, endera genom ett direkt slopande av skatten eller genom att subventionerna utökas, så att hela momseffekten på maten försvinner.

Vi kräver skärpt kapitalbeskattning och realisationsvinstbeskattning.

Vi begär att indexregleringen av inkomstskatteskalen upphävs.

Vi kräver att man omedelbart inför den skatteflyktsklausul som länge nog förhalats.

Vi angriper de stigande kommunalskatterna genom att kräva ökade statsbidrag och att en progressiv statskommunal enhetsskatt införs.

Vi kräver förändringar i avdragssystemet, som i dag gynnar höginkomsttagare och missgynnar låginkomsttagare.

Vi kräver höjd bolagsbeskattning.

Vi kräver en genomgripande skattereform och övergång till produktionsbeskattning.

Grundlinjen i skattepolitiken måste enligt vpk:s mening vara minskade skattebördor på lönarbetarna, barnfamiljerna och pensionärerna och ökade skatter för stora förmögenheter, bolagsvinster och spekulationsvinster.

De höga indirekta skatterna måste bekämpas, särskilt mervärdeskatten, som fördyrar alla varor. I förslaget till statsbudget utgör enbart mervärdeskatten 32 miljarder kronor, dvs. mer än en fjärdedel av statens sammanlagda inkomster. De indirekta skatternas relativa tyngd är störst för lägre inkomsttagare. Särskilt gäller detta mervärdeskatten på livsmedel.

En annan för vanliga inkomsttagare mycket tung skatt är kommunalskatten. En fördubbling av kommunalskatten sedan 1960 och en tredubbling sedan 1950 anger utvecklingen på detta område. Den genomsnittliga utdebiteringen är nu uppe i 29 kr. Många kommuner ligger långt över denna siffra.

Vad gör man då för att bekämpa kommunalskattehöjningarna? Herr Bohman och moderaterna hotar kommunerna med mindre statsbidrag om de höjer skatten – beroende bl. a. på att statsbidragen varit för små! Vad det handlar om är att kommuner och landsting måste få resurser att klara av viktiga serviceuppgifter utan förödande kommunalskattehöjningar. Det räcker att se på situationen i fråga om barnomsorgen, sjuk- och långtidsvården för att man skall bli på det klara med att det inte är åtstramning utan

ökade resurser som behövs för kommuner och landsting. På en rad andra områden krävs också betydligt större insatser än nu.

När svenska folket i dessa dagar plockar fram sina deklarationspapper skall man lätt kunna konstatera att det är kommunalskatten som tar den största delen i fråga om de direkta skatterna. Det gäller för inkomster upp till omkring 100 000 kr. Det är angeläget att kommunalskattehöjningarna stoppas, men det får inte ske genom att den sociala standarden försämras.

Vpk kräver omedelbara insatser i form av höjda statsbidrag till kommunerna liksom att staten helt tar över vissa kostnader. De åtgärderna är ändå inte tillräckliga, och därför har vpk krävt övergång till en enhetlig progressiv skatt till stat och kommun. Men det ville inte övriga partier vara med och utreda i de skatteutredningar som var i verksamhet. Kostnaderna för den grundläggande omvårdnaden, som bör vara lika för alla oavsett vilken kommun de bor i, skulle täckas inom det samlade skattesystemet.

Vpk kräver också att hela avdragssystemet görs om. De flesta avdrag bör slopas. Befogade avdrag bör ske från skatten i stället för som nu från inkomsten. Nuvarande avdragssystem gynnar höginkomsttagare och missgynnar låginkomsttagare.

Beskattningen av kapital och kapitalvinster har under de senaste årtiondena gett ett allt mindre bidrag till de samlade skatteinkomsterna. Andelen av samtliga kapitalskatter har minskat från 2,7 % 1950 till 0,6 % 1977. Vpk anser att beskattningen av kapital och kapitalvinster kraftigt måste skärpas.

Likaså har skatteinkomsterna från juridiska personer, dvs. huvudsakligen aktiebolag, kraftigt minskat i betydelse. Vpk anser att den direkta beskattningen av bolagen bör skärpas.

I detta sammanhang har vi aktualiserat frågan om ett system av produktionsskatter, beräknade i förhållande till företagets omsättning, råvaru- och energiförbrukning. Detta är alltså en produktionsbeskattning i ordets egentliga betydelse.

Det kommer att bli intressant att följa den fortsatta debatten om produktionsbeskattning. Det socialdemokratiska förslaget fyller möjligen den uppgiften att det nu öppnar en debatt – vpk-förslaget härvidlag har förut förtigits – rörande en omläggning av skattesystemet.

Den beskrivning av skattesystemet som finns i den socialdemokratiska motionen överensstämmer på en rad punkter med den som vänsterpartiet kommunisterna gjort, f. ö. under tre olika regeringars tid. Det gäller bl. a. kommunalskatternas ökade tyngd, bolagsskattens minskade betydelse, avdragssystemets effekter på progressiviteten, behovet av åtgärder mot skattefusk och skatteflykt osv.

Detta kan utgöra en utgångspunkt för den fackliga och politiska arbetarrörelsens offensiv mot skatteorättvisorna. Den offensiven får dock inte försvagas genom att man blundar för att dessa orättvisor är av äldre datum än regeringsskiftet 1976 – även om de förstärkts under de borgerliga regeringarna.

Klara utfästelser om att de uppräknade skatteorättvisorna kommer att angripas måste utgöra en viktig del i en offensiv politik inför höstens val.

Skattepolitiken är ett av de områden som visar att det inte räcker med att bli av med den borgerliga regeringen och återgå till den politik som fördes före 1976 års val. Detta är ett område där det krävs en ny politik, en politik där den arbetande befolkningens intressen ställs i förgrunden och där kapitalintressena trängs tillbaka.

GUNNAR NILSSON (s):

Herr talman! "Arbetslöshet är det värsta som kan drabba ett samhälle näst efter ett öppet krig", sade den nu bortgångne Arne Geijer. Den insikten präglade hans gärning. Den är avgörande för de fackliga framgångsvägarna och för arbetarrörelsens politik.

Under några år har Sverige haft en vikande sysselsättning. Hundratusentals människor har tvingats känna på arbetslöshetens gissel. Unga människor har bara mött stängda dörrar när de försökt komma in i arbetslivet. Även om de inte ekonomiskt har behövt lida så som Arne Geijers generation, har de ändå fått dela den hopplöshet och känsla av att ställas utanför som mötte 1930-talets ungdomar.

Fackföreningsrörelsen har starkt känt sitt ansvar i den här situationen. I två lönerörelser har vi lämnat vårt bidrag för att hjälpa landet ur den ekonomiska krisen. Löntagarna har under krisåren fått dra åt svångremmen. Vi kommer att minnas de borgerliga regeringsåren som den period då reallöncerna efter skatt för de breda löntagargrupperna sjönk med ungefär 5 %.

I den valbudget som folkpartiregeringen nu lagt fram skall folket fås att glömma de svåra åren. Ur den uppgång som nu utan tvivel sker i ekonomin drar man de mest optimistiska slutsatser. Det finns från facklig synpunkt i flera avseenden anledning att varna för ett önsketänkande som inte vill se längre än till den 16 september i år.

Under de magra åren har vi fått vänja oss vid att en rad företag och branscher begärt samhällsstöd. De har då ställt upp i samtal och utredningar om förändringar i syfte att skapa en slagkraftig näringsstruktur. I motsvarande mån som man nu tror att det pekar uppåt svalnar också intresset för sådana åtgärder. Man vill inte se just längre än näsan räcker och slår sig till ro. Nu skall tydligen marknadskrafterna verka igen.

Men även om man nu kan skönja en ljusning för ekonomin, så kvarstår de grundläggande problem som vi brottats med de senaste åren. Regional obalans, bransch- och strukturproblem kommer att kvarstå. På detta finns inga som helst lösningar presenterade i finansplanen.

Såväl företag som regering måste nu ta sitt ansvar för den framtida sysselsättningen i landet. Det är i ett läge med uppåtgående konjunktur som förändringar skall vidtas, om de skall kunna ske under socialt godtagbara former. Att i den här situationen acceptera en slapp liberal låtgåpolitik kan på bara några års sikt få förödande verkningar för jobben. Det är nu det måste till en näringspolitisk planering från samhället och en framförhållning från företagens sida.

Under de magra åren har löntagarna fått höra ständiga maningar om återhållsamhet, om vikten av att hålla igen det svenska kostnadsläget.

Fackföreningsrörelsen är väl medveten om sambanden mellan kostnader och möjligheten att konkurrera utomlands och därmed hålla produktion och sysselsättning uppe. De två senaste avtalen har vi skrivit under bl. a. i avsikt att ge utrymme för relativprissänkningar på svenska exportvaror. Det som nu enligt konjunkturinstitutet håller på att ske är från de här synpunkterna djupt oroande. Exportföretagen tenderar enligt konjunkturbarometern för första kvartalet i år att höja sina priser. Det finns risk för starka prisökningar i slutet av året.

Vad blir resultatet av sådana här prishöjningar, som ju inte kan finna några som helst motiveringar i löneutvecklingen eller i lönekostnaderna? Jo, tillsammans med regeringens enorma budgetunderskott ger det bränsle till en ny inflationsbrasa. Riskerna för att Sverige än en gång tappar sin med möda återkämpade konkurrenskraft är överhängande. För företagen kan det bli kraftigt höjda, men mycket ojämnt fördelade, vinster.

Herr talman! Det finns anledning att mot den här bakgrunden varna för en upprepning av 1974 års situation.

Inför den avtalsrörelse som skall genomföras i höst innebär det här stora svårigheter. För om företagen tappar allt samhällsekonomiskt ansvar så fort konjunkturen vänder uppåt, varför skall då löntagarna ensamma behöva bära det? Någon hjälp från samhällets sida kan man ju inte förmärka i den budget som regeringen presterat.

Men kanske kommer vi att få se någon inflationskampanj från Svenska arbetsgivareföreningen som manar företagen att hålla igen priserna. Man missade nämligen det tillfället 1977, rekordåret i inflation.

Om inga särskilda åtgärder vidtas mot de stora men ojämnt fördelade vinstökningar som kan väntas det här året får vi en ny illustration till varför löntagarfonder behövs. Ett av deras syften är ju att underlätta den solidariska lönepolitiken. En annan illustration har vi fått i dagarna. Jag syftar på det spräckta Volvoavtalet.

I de närmast berörda fackliga leden har turerna kring avtalet väckt oro och protester. Det är en reaktion som också jag delar. Det kallhamrade kapitalistiska spelet kring Volvo väcker inte bara indignation i sak. Det väcker också flera principiella frågor. Låt mig konstatera följande:

1. Myten om det maktlösa aktieägandet har spräckts. Det har såväl internationellt som här i landet hävdats att ägandet inte längre skulle ge den makt och det avgörande inflytande som det hade i kapitalismens tidigare skeden. I stället skulle andra intressen, såsom en professionell företagsledning, samhället och de anställda, ha tagit över. Volvo har brukat anföras som paradexemplet på den här utvecklingen. Nu vet vi att några aktieägare kan köra över såväl företagsledningen som samhället representerat av två regeringar och de anställda representerade av samtliga sina organisationer.

2. Myten om gemensamma intressen mellan kapital och arbete har än en gång gendrivits. Aktieägare och anställda sitter inte i någon gemensam båt. Det nuvarande systemet ger helt enkelt aktieägarna en roll där de ser till sina snäva och kortsiktiga intressen, medan de anställda och samhället måste se framåt för att trygga arbete och försörjning. Och det är alltså dessa aktieägare

som har det avgörande bestämmandet över framtiden i sin hand för hundratusentals anställda i storföretagen!

3. Myten om att det skulle finnas en "pluralism" – mångfald – i vårt nuvarande ekonomiska system, har klart avslöjats. Det räckte med att *en* finansman knystade om sin yttersta vilja för att "oberoende" kapitalinstitutioner, aktiesparare och borgerliga opinionsbildare skulle ställa in sig i ledet. Det har åter slagits fast att Sverige har en av västvärldens mest koncentrerade privatkapitalistiska ekonomier.

Att arbete i sig skall ge bestämmande i produktionen är grundläggande för ett icke-kapitalistiskt parti som socialdemokraterna. Men partiet och fackföreningsrörelsen är också tillsammans medvetna om att det bestämmande som utgår från arbetet måste förstärkas genom löntagarfonder, om fåtalets makt över ekonomin skall kunna brytas.

Hur mödosamt det är att lagstiftningsvägen förstärka arbetets roll i produktionen, visas klart av turerna kring förtroendemannalagen. När lagarna om styrelserepresentation, medbestämmande och även den nuvarande om facklig förtroendeman en gång antogs av riksdagen, byggde det på förutsättningen att lagen skulle byggas ut vartefter man vann erfarenheter.

Den borgerliga trepartiregeringen hade, alldeles innan den gick hädan, ett förslag till ny förtroendemannalag färdigt för lagrådsremiss. Inför den förödande kritik mot det förslaget som lades fram av löntagarorganisationerna och bl. a. i den här talarstolen, av fru Sigurdsen, fick folkpartiregeringen kalla fötter och drog tillbaka propositionen för en överarbetning. Nu tänker man göra ett nytt försök.

Men inte heller den här gången är löntagarorganisationerna beredda att omgående säga "lycka till". Även om flera grova försämringar rensats bort i jämförelse med det förslag som gick till lagrådsremiss, återstår mycket för att uppnå effekt med en ny lag. Låt mig nämna några punkter:

1. Det gamla fackliga kravet på möten på betald arbetstid, som stöddes av den nya arbetsrättskommitténs majoritet, bollas nu tillbaka till parterna för att lösas förhandlingsvägen. Att vi redan försökt och bara mötts av arbetsgivarens nej, bortser regeringen från.

2. Kravet på att forskare skall ha tillträde till arbetsplatserna tillgodoses inte.

3. När det gäller finansieringen av den regionala verksamheten demonstrerar regeringen återigen sin vanföreställning om att det skulle råda något slags kostnadsmässig neutralitet på arbetsmarknaden. I stället för att godta principen om att produktionen bör bära bägge sidors kostnader för intressebevakningen vill man dela ut budgetmedel mellan samtliga arbetstagar- och arbetsgivarorganisationer på marknaden. Man blundar alltså för att arbetsgivarernas kostnader redan i dag bärs av obeskattade pengar ur produktionen.

4. I samband med lagrådsremissen kunde vi från LO peka på en rad försämringar av förtroendemannalagen. I det nu aktuella förslaget kvarstår merparten av dessa. Samtliga är försämringar av arbetstagaransidans ställning.

Sammantaget innebär folkpartiregeringens s. k. profackliga linje att man nu, efter åtskilliga mödor, är på väg att presentera ett förslag som – för att travestera ett uttalande från trepartiregeringens tid – inte når ända fram till den nu gällande förtroendemannalagen. Erfarenheterna av arbetsrättens hantering under borgerliga regeringar, nu och för 60 år sedan, har klargjort för fackföreningsrörelsen att löntagarnas bestämmande också måste förstärkas genom löntagarfonder och ekonomisk demokrati.

Herr talman! Jag skulle avslutningsvis vilja sända folkpartiregeringen och arbetsmarknadsministern några ord med på vägen att fundera över. De är citerade från Tikkanen och återfinns i ett av de många s. k. oberoende regeringsorganen. Orden lyder: "Vill man förarga många, skall man vara alla till lags."

FRITZ BÖRJESSON (c):

Herr talman! Jag skall göra några kommentarer med anledning av vad som har sagts under dagens debatt; jag hade inte förberett mig på några särskilda ärenden.

När man lyssnar på dagens debatt får man intrycket att någon mer kompakt redovisning av vallöften kan man knappast få på en gång. Och det kanske är riktigt, eftersom detta ju är upptakten till valet 1979 och är den första större debatten i kammaren i år.

De mest omfattande vallöften – det har jag funnit av mina anteckningar – finns hos socialdemokraterna och kommunisterna. Hur alla dessa program och löften skall kunna genomföras ekonomiskt utan att det blir försämringar på en del andra områden kan naturligtvis vara svårt att säga.

Man har här klagat över att bostadsbidragen har urholkats genom att inflationen har förändrat penningvärdet. Men samtidigt får man väl vara på det klara med att man också har medverkat till att kostnader har stigit. Och stigande kostnader på alla områden betyder ju inflation enligt den gamla regeln.

Jag minns den debatt som pågick i början av 1950-talet i skuggan av Koreakriget. Då ansågs inflationen vara det farligaste spöket för samhällsekonomin, och det är naturligtvis fullt riktigt. Ändå har inflationen fortsatt i hela världen. Men den har kanske fortsatt starkare i vårt land än i något annat land. Det var ju det väldiga språnget i fråga om inflationstakt under första delen av 1970-talet som förörryckte penningvärdets stabilitet så kraftigt och gjorde oss så litet konkurrenskraftiga gentemot utlandet.

Olof Palme sade i början av debatten att vi skall ha omsorg om varandra. Det uttrycket kommer kanske att sättas på prov flera gånger under den här sessionen. Frågan är vilka möjligheter man har att uppfylla en så vacker tanke. Men det går naturligtvis inte att bara ha samvetets omsorg i ord. Jag skulle vilja säga att man får ha omsorgen litet mer i handlingar också.

När det kommer flyktingar till Sverige, antingen från Vietnam eller från andra länder, skall de naturligtvis behandlas med samma omsorg. Detta att man har större omsorg om vänsterorienterade flyktingar kan jag inte fördrå. Jag anser att det inte är en riktig flyktingpolitik. Låt nu vara att invandrar-

verkets chef är uppfödd i ett arbetarhem i det röda Ådalen – det kan ju hända att han har insupit en viss luft från början. Men när man skall behandla flyktingars ärenden måste man göra det oberoende av om man gillar det land som de kommer från eller inte. Flyktingar från andra länder än Sydamerika bör kunna bedömas ungefär lika, förutsatt att deras omständigheter är lika.

Man har här diskuterat Volvoavtalet, och man har sagt att regeringen inte borde försätta sig i en sådan situation som den har gjort i och med att Volvoavtalet sprack. Jag har gått och funderat under dagens lopp över på vad sätt den nuvarande regeringen eller trepartiregeringen har medverkat till att Norgeavtalet har spruckit. Det måste vara en felbedömning att någon sådan medverkan har förekommit. Jag har sett en hel del framträdanden i TV av Volvos verkställande direktör, och jag tycker att jag har fått för litet information av de yttranden som har fällt. Det har i sak inte berörts några viktiga saker för avtalet, utan det har sagts att det är bra för Volvo och att det är bra för framtiden. Men det är inga ord som ger någonting att ta ställning till. Därför tror jag att om man hade gett litet mer kött på benen utåt så hade kanske aktieägarna, som nu är så illa sedda, haft bättre möjligheter att se det på ett annat sätt.

Sedan har det sipprat ut en annan uppgift, och om den är sann borde den saken klarläggas. Den uppgiften innebär att man i verkligheten inte hade fullföljt räkningen av om Volvostyrelsen hade majoritet för sitt förslag eller inte. Det har sagts att när man förstod att avtalet inte var populärt så ville man inte fullfölja räkningen. – Detta är alltså bara vad man har sett i pressen.

Jag kan inte undvika att notera något av det Birgitta Dahl ordade om faran med radon och dess inverkan på människor som vistas i byggnader uppförda av blå ytong. Jag har rätt stor erfarenhet av alunskifferlager. Birgitta Dahl talade om tidigare centerstatsråds eftergivenhet när det gäller faktorer angående människors liv och hälsa. Det var någonting helt annat än centerns valtaktik i miljöfrågor, sade hon. Så enkelt är det väl egentligen inte, och så kan man inte lägga upp det. Nu är radon inte någonting nytt, även om det har blivit ett resonemang om det under de senaste veckorna. Radon har ju varit med i debatten om alunskiffern och även i debatten om andra gruvor och om de här husen av blå ytong.

I början av 1950-talet blev jag invald i en byggnadskommitté. Det skulle byggas en lågstadieskola i min hembygd. När jag kom in i kommittén hade hela projektet passerat skolöverstyrelsen och skolmyndigheterna på länsnivå. Jag fann att skolan skulle byggas i blå ytong. Jag hade lärt mig att blå ytong inte var något bra byggnadsmaterial, så jag yrkade på att det skulle bytas ut mot tegel. Jag fick majoritet för det yrkandet, men det avgavs reservationer av tre ledamöter som inte ville backa utan höll fast vid det tidigare beslutet, eftersom arkitekten hade övertygat dem om att det skulle vara blå ytong. Blå ytong är alltså inte något direkt nytt problem, varför det kanske är oriktigt att beskylla statsråd som har suttit de senaste åren för att ha varit särskilt ansvarslösa på detta område.

Blå ytong har andra egenskaper som också är dåliga – putsen håller inte och

fuktiga vindar går igenom väggarna och slår in i rummen. Blå ytong har alltså många andra svagheter utöver den som gäller radongasen, som anses vara bidragande orsak till cancer.

Jag skall ta ett annat litet exempel på hur samhället kan hålla på och köra i gamla hjulspår. Vi hade experter på landskapsarkitektur och kulturhistoria på länsstyrelsen i mitt hemlän. De vidhöll i många år att ekonomibygnader på landsbygden, i synnerhet i Kalmar län, som takbeläggning skulle ha eternit. Eterniten blir grå när den blir gammal och det växer mossor på den. Det passade så bra in i landskapsbilden, ansåg man. Sedan gick det några år, innan man helt plötsligt upptäckte att asbest, som eterniten är gjord av, är livsfarlig – den anses orsaka cancer. Nu har man slutat tillverka eternit, liksom blå ytong – jag hoppas i varje fall att man har gjort det.

Samhället självt kör alltså i samma hjulspår i många, många år och har inte möjligheter att upptäcka eller få till stånd en ändring av de felaktigheter som eventuellt kan finnas.

Det är klart att sådana företag i näringslivet som tillverkar för människorna hälsofarliga produkter naturligtvis måste läggas ned – hur smärtsamt det än är för människorna som äger företagen eller för dem som arbetar i dem. Det finns naturligtvis inte någon som vill att BT Kemi i Teckomatorp skall vara kvar i den gamla ursprungliga utformningen. Vi får acceptera en sådan tillbakagång i näringslivet. Vi får se till att det skapas andra produkter i stället.

Jag vill beröra en fråga som har varit uppe tidigare, näringslivets dåliga konkurrensläge gentemot utlandet. Det är det som är grunden till den dåliga sysselsättning som vi f. n. har och som har lett till sysselsättningsgarantin för t. ex. Svenska Varv, vilket jag dock tror är en engångsföreteelse. Vi kan naturligtvis inte bygga hela vår svenska arbetsmarknad på sysselsättningsgarantier. Vi behöver inte granska gångna år så långt tillbaka förrän vi finner att det ägde rum en väldig debatt om vad man skulle göra med övervinsterna i företagen. Bara ett par tre år därefter kommer vi in på hur man skall kunna få företagen att överleva i konkurrensen. Vi har ett typfall när det gäller sysselsättningssvårigheter – Saint Gobain i Emmaboda. Man har ju trott att de multinationella företagen skulle vara ganska stabila. De tillverkar många produkter och går det inte bra med den ena skulle det väl kunna gå bra med den andra. I detta fall gällde det ett glasverk. Företaget såldes så sent som vid årsskiftet 1973-1974. Optimismen var stor. Antalet anställda uppgick till 700. Det dröjde inte länge förrän svårigheterna hopade sig. Man hade fått en konkurrent som hade ett patent som man inte kunde utnyttja, och således kunde konkurrenten tillverka en vara som var både billigare och bättre än den egna.

Nu har facket och kommunen gjort en framställning till regeringen om hjälp. Saint Gobain lovade sysselsättning med utgångspunkt i läget 1973, då antalet anställda var 700, men nu torde man sikta på ungefär 420 anställda.

Det här sysselsättningsdramat är som ett stort oavgjort envig mellan facket, kommunen och staten å ena sidan och det multinationella företaget i

Onsdagen den
31 januari 1979

*Allmänpolitisk
debatt*

Paris å den andra. Frågan är om problemet kan lösas på ett tillfredsställande sätt, eftersom förutsättningarna på den svenska arbetsmarknaden och produktionsmarknaden har förändrats sedan företaget såldes. Därför anser sig företaget säkerligen ha skäl att ompröva den sysselsättningsgaranti som lämnades.

Anna-Greta Leijon talade före middagsuppehållet om ungdomens möjligheter att få arbete. Hon sade att ungdomarna i allmänhet är angelägna att få ett arbete, men hon ville inte förneka att det finns en viss tröghet och passivitet, och det är det som jag vill understryka. Hon höll samma anförande i höstas, och då var hon mera bestämd på den här punkten.

ROLF HAGEL (apk):

Herr talman! Det har i dagens debatt givits mängder av exempel från olika delar av landet på hur krisen sätter allt djupare spår. Arbetslösheten innefattar allt fler grupper. Byggnadsarbetare går utan arbete samtidigt som den akuta bostadsbristen kommer allt närmare. Varvsarbetare på de flesta varvsorter mister arbetet eller också känner de det mycket pressande hotet att mista arbetet – samtidigt som redarna fortsätter att beställa sina fartyg utomlands. Under det gångna året byggdes inte mindre än tio fartyg utanför vårt lands gränser.

Svenska gruvarbetare går arbetslösa, medan nya gruvor öppnas i andra länder. Stora rikedomar av alunskiffer ligger i stort sett outnyttjade på grund av en överdriven misstro mot de tekniska och vetenskapliga framstegen. Behoven växer men listan över outnyttjade tillgångar skulle kunna göras mycket lång. Den korta tid som givits mig gör emellertid att jag måste avstå, och jag tror f. ö. att de flesta människor på nära håll känner den del av krisen som arbetslösheten utgör.

Den kris som vi brottas med är inte bara en ekonomisk kris. Det är en kris som berör alla områden i det samhällssystem vi lever i. Krisen omfattar också politiken. Man kan peka på den tilltagande misstron mot politiker och mot parlamentarismen som styrelseskick. I Förbundsrepubliken Tyskland – den stat som regeringen i första hand kastar sina blickar på och väntar hjälp ifrån – rullar en s. k. Hitlervåg. Monopolkapitalet satsar miljoner på att framställa Hitlerfascismen som en harmlös men effektiv styrelseform. Filmer med detta politiska budskap visas också i vårt land. Den svartaste reaktionen organiserar sig internationellt. När moderata samlingspartiet aktiverar sig inom Salzburginternationalen, så inte är det för att stärka den borgerliga demokratis positioner i Västeuropa. Den nuvarande kapitalistiska krisen har återigen bekräftat sanningen att så länge som kapitalismen består, består också den fascistiska faran.

I arbetslöshetens – och framför allt i ungdomsarbetslöshetens – spår växer det upp en fascistisk våldsideoologi. Vi ser och läser dagligen om dess yttringar. Det är tyvärr ett obestridligt faktum att många äldre människor drar sig för att lämna sin bostad efter skymningstimmen, likaså att bank- och postpersonalens arbetsförhållanden blivit både farligare och mera psykiskt påfrestande. De reaktionära politikerna utnyttjar denna situation till att kräva flera poliser.

Det är ju högerpolitik i miniatyr som bedrivs av väskryckare och bankrånare. Det är visserligen drastiska men likafullt helt adekvata yttringar av den individualism som borgerligheten slår vakt om. Och man kan inte bemästra yttringarna med batonger.

En lagligt garanterad rätt till arbete är det enda som kan rädda en stor del av den ungdom som bokstavligt talat fallit offer för den kapitalistiska krisen och borgerlig hel- och halvfascistisk propaganda. Högeroffensiven på ekonomins och utrikespolitikens område paras med rasistiska och utlänningsfientliga strömningar. Det är ingen tillfällighet att det blir rasupplopp i Södertälje och att vi nu på plank och husväggar kan se paroller som "skitiga negrer res hem" och liknande. Det tillhör den smuts och orenlighet som flyter upp i ett samhälle som skakas av kris. Sådana stämningar måste bemötas och bekämpas. För arbetarpartiet kommunisterna är det självklart att söka klargöra att alla arbetare har samma intressen och att det gäller att gemensamt gå till offensiv mot kapitalet.

Herr talman! Låt mig säga några ord om regeringens ekonomiska politik. Budgetunderskottet och de snabbt växande ränteutgifterna har berörts tidigare i debatten. Orsakerna till att landets finanser påminner om Ebberöds bank är följande. Staten och kommunerna förbrukar nära 60 % av nationalinkomsten. Genom att vi har ett utbrett skattefrälse i vårt land, nämligen bolagen och förmögenhetsägarna, måste de nödvändiga utgifterna på bl. a. den sociala sidan täckas med lån. Ränteutgifterna kommer inom kort att uppgå till hälften av de nuvarande skatteinkomsterna.

På kort sikt – ja, på mycket kort sikt – löser regeringen problemet genom att öka farten på sedelpressarna i Tumba. Medvetet sänker man kronans värde med åtföljande minskade exportinkomster och ökade utgifter för importen. De som sist och slutligen får betala kalaset är de vanliga löntagarna – de som redan nu får bära en alltför tung skattebörda.

De indirekta skatterna stiger i ständigt stegrad takt och svarar nu för 60 % av statens skatteinkomster. Och här utgör momsens på konsumtionsvaror den för vanligt folk mest betungande posten.

Bara för några år sedan beräknades att år 2000 skulle mer än halva befolkningen tvingas betala mer än 75 % av sin inkomst i skatt och att knappt någon skulle betala mindre än 55–60 %. Vi tycks uppnå denna situation långt tidigare, troligen före 1980-talets slut, om denna politik får fortsätta. Arbetarpartiet kommunisterna har i en motion slagit fast, att nuvarande skattesystem inte kan finansiera det allmännas behov, att det ovillkorligen leder till skärpt inflation och att det genom att skydda rikedomerna, företagen och de stora inkomsterna leder till en fortgående standardsänkning för folkflertalet.

Detta, herr talman, understryker behovet av en radikal förändring av skattesystemet. Därför upprepar vi i år förslaget om övergång till produktionskatt i syfte att ersätta såväl den nuvarande mervärdeskatten som den direkta inkomstskatten.

Det är nödvändigt att åstadkomma en rättvisare skattepolitik. Och det är nödvändigt att samhället tillgodogör sig vinsterna från de stora företagen. Ett

ökat samhälleligt ägande är likaså en tvingande ekonomisk nödvändighet.

De hittills praktiserade snabbtryckningarna och inköpen av konkursbon har enbart haft till syfte att söka rädda jobben för ett antal människor. Det har inte inneburit några ekonomiska vinster för samhället. Däremot har de tidigare ägarna hållits skadeslösa på skattebetalarnas bekostnad.

Herr talman! Ett område som skulle kunna tillföra samhället stora belopp och samtidigt ge staten reella möjligheter att styra den framtida energipolitiken är ett statligt exploaterande av landets rika tillgångar på alunskiffer.

De svenska alunskifferna innehåller världens största kända uranfyndigheter. Uranet skiljer sig som bekant från oljan i det avseendet att det inte kan användas till annat än kraftproduktion. Uranet är därtill renare från miljösynpunkt, vilket är ett ytterligare argument för dess användning.

Tillåt mig att i anslutning till den debatt som förevarit här i dag om radongasen och de följer den fått påminna om den motion i energifrågan som arbetarpartiet kommunisterna väckte den 28 mars 1978 och som lämnades till förra riksmötet. Vi anförde där:

”Luften i ett rum som är omgivet av radiumhaltiga byggnadsmaterial får en halt av radon. Ju större luftomsättningen är, desto lägre blir radonhalten. Om ventilationen försämras avsevärt kan radonhalterna öka i direkt olämpliga värden från strålningshygienisk synpunkt. Detta gäller också hus av byggnadsmaterial med låg halt av radium.

Det paradoxala resultatet av en fanatisk politik beträffande energibesparing kan bli att radonhalten i våra bostäder blir större än den är vid underjordsbrytning i väl ventilerade urangruvor.”

Den nuvarande regeringen bör snabbt lägga fram ett energipolitiskt program, som inte har som målsättning att rädda ansiktet på en tidigare statsminister utan som präglas av en sådan helhetssyn på energipolitiken att vi tillvaratar alla vårt lands rika naturtillgångar.

Herr talman! Volvoaffären har i dag debatterats utifrån olika utgångspunkter. Någon har värnat om aktieägarnas rätt att slå vakt om sina intressen. Andra har skjutit de anställdas fackliga organisationer framför sig, när det har gällt att argumentera för att ett land skall köpa upp en stor del av aktierna i ett svenskt företag, en affär som bl. a. skulle innebära en utflyttning av arbetsplatser ur Sverige och som också skulle innebära att en stor del av utvecklandet av nya bilmodeller inte skulle ske inom landets gränser.

Norges statsminister uttryckte saken så, innan affären sprack, att 5 000 arbetsplatser i Norge var alltför litet, eftersom det ju skulle bli ett svenskt-norskt företag, och Volvo hade 40 000 anställda i Sverige. En logisk följd av det resonemanget måste vara att betydligt mer än 5 000 arbetstillfällen skulle ges till Norge.

Herr talman! Alltför många företag har under senare år lämnat detta land. Hela den debatt om bilindustrin som fördes kring årsskiftet var en uppvisning i krasst profittänkande. Det ena stora bilföretaget stod mot det andra. Att de fackliga organisationerna tog ställning för den ena sidan är inte särskilt förvånansvärt. De befann sig mer eller mindre i en tvångssituation. När dessutom arbetarrörelsens största parti inte förmådde eller förmår att utforma

något alternativ till detta aktieägarnas spektakel, förstår man verkligen att de fackliga organisationerna hade svårt att finna rätt väg.

Det enda realistiska alternativet är naturligtvis att den befintliga bilindustrin i det här landet görs till ett statligt bilföretag, ett företag där arbetares och tjänstemäns yrkesskicklighet kan tillvaratas på ett för samhället förnuftigt sätt, ett företag där man sätter in resurser för att vidareutveckla nya bilmodeller med andra framtidsförutsättningar än de som gäller för dagens bilar.

Herr Palmes uttalande i dag att man inte behöver förstatliga och detaljreglera – precis som om ett förstatligande skulle innebära en detaljreglering – var ett ställningstagande som lät som om det hade kommit från herr Bohman och inte från ordföranden i det största arbetarpartiet i landet.

Herr talman! Jag tvingas återvända till energipolitiken för ett ögonblick.

Lars Werner pläderade tidigare för folkomröstning om kärnkraften. Folket skulle ta ställning till – som han sade – om vi för all tid skall ha kärnkraft eller inte.

Hela frågeställningen – om vi för all tid skall ha kärnkraft eller inte – är egentligen helt fantastisk. Vilken energiform som kommer att användas i framtiden lär det knappast vara möjligt att besluta om i en folkomröstning vare sig i år eller nästa år. Utvecklingen går ju som bekant mycket snabbt. Låt mig bara peka på att den teknisk-vetenskapliga revolutionen tog fart efter andra världskrigets slut. Sedan dess har livsvillkoren förändrats för stora delar av mänskligheten. Vad framtiden kommer att erbjuda kan vi bara ana. Även om vi vet att föråldrade samhällssystem söker snedvrida och utnyttja framstegen för att göra rika ännu rikare så tror jag ändå att vi måste bejaka den tekniska och vetenskapliga utvecklingen.

På energins område förhåller det sig på samma sätt. Därför är det inte möjligt att uttala sig så som Lars Werner gjorde. Frågan är fullständigt omöjlig att besvara. Herr Werner kunde lika väl ställa frågan om vi för all tid skall använda olja som energiform.

Det tjänar heller inte en seriös debatt om energin att vårdslöst uttala sig om alternativa energikällor. En seriös debatt kräver nämligen en realistisk bedömning av vad de alternativa energikällorna, exempelvis solenergin, kan ge i nuet. Man kan peka på att i ett land som Israel – som ur solsynpunkt är betydligt bättre lottat än vårt – svarar solenergin för ca 2 % av energiförbrukningen. Detta säger en del om våra valmöjligheter i nuet.

Låt mig också ta upp en annan frågeställning som varit uppe till debatt i dag. Det var moderatledaren Gösta Bohman som passade på att ställa krav på att biståndet till Vietnam skulle dras in. Motivet till att moderaterna finner det opportunt att visa fram sitt reaktionära synsätt är det förhållandet att Kampuchéas folk erhållit ett helhjärtat stöd och känt solidaritet från Vietnams folk när det gällde att befria sig från en reaktionär fascistisk regim.

Progressiva människor i världen drar den motsatta slutsatsen.

Arbetarpartiet kommunisterna anser det nödvändigt att stärka solidariteten med Vietnam och Kampuchea för att läka såren efter såväl USA:s

rövarkrig som Pol Pot-klickens destruktiva politik i dessa länder.

Herr talman! Jag har också två frågor att ställa till regeringens företrädare.

Herr Mundebo skriver i finansplanen: "Målen för den ekonomiska politiken är full sysselsättning, rimlig prisstabilitet, ekonomisk tillväxt, rättvis inkomstfördelning, regional balans och jämvikt i bytesbalansen." Till samtliga dessa bragelöften finns det anledning att kräva preciseringar. Men jag nöjer mig med en punkt.

Jag frågar budgetministern: Ni spekulerar i att industrisysselsättningen skall öka med 20 000–22 000 arbetstillfällen. Men mot bakgrund av de nakna fakta att den minskat med 90 000 de senaste åren, hur kan då en femtedel av de förlorade arbetsplatserna åstadkomma full sysselsättning?

Statsministern använde i sitt tal formuleringen "långsiktigt övertaligt personal". Eftersom det för mig är en helt okänd kategori människor känner jag mig föranlåten att ställa frågan: Vem är långsiktigt överflödig? Är det människor i en viss bransch, i en viss åldersgrupp?

Jag ser att ingen av regeringens företrädare är närvarande – delvis naturligtvis beroende på min sena placering på talarlistan, som jag återigen tar mig friheten att protestera mot därför att jag inte anser det demokratiskt riktigt att ett partis företrädare ges möjlighet att framträda först kl. 9 på kvällen, när debatten i realiteten är slut. Men jag hoppas ändå att regeringens ledamöter skall ha vänligheten att besvara frågorna.

ERIK HOVHAMMAR (m):

Herr talman! Dagens långa debatt har ganska tydligt markerat att det var under 1978 som konjunkturen vände på ett avgörande sätt i Sverige. Grunden till den förbättrade ekonomin lades som det sagts från flera håll genom de beslut som fattades av den borgerliga trepartiregeringen under 1977. De åtgärder som jag främst tänker på är de lyckade devalveringarna i april och augusti samt utträdet ur valutaormen. Till detta skall också läggas avskaffandet av den allmänna löneskatten.

I dag kan vi avläsa resultatet av denna politik.

Handelsbalansen har förbättrats avsevärt. 1977 visade den ett minus på ca 4 500 miljoner. 1978 utvisade den ett plus på i runda tal 6 000 milj. kr., alltså en förbättring på inte mindre än 10 000 milj. kr.

Inflationen har också bromsats upp. Preliminärt har prisstegringen uppgått till ca 7,5 % under loppet av 1978. Detta skall vi jämföra med en stegringstakt av ca 14 % för 1977. Inför 1979 beräknas prisstegringarna kunna stanna vid ca 6 %.

Förbättringen av den svenska handelsbalansen beror främst på att vi har lyckats öka exporten. Talet om att denna exportökning skulle bero på att företagen skulle ha relativt stora lager kan tillbakavisas, ty även om hela lagerminskningen av i Sverige producerade råvaror och bearbetade varor hade gått på export 1978 skulle detta dock bara kunnat förklara en knapp fjärdedel av den totala exportökningen.

Vad det gäller nu för regeringen är att fullfölja den lyckade ekonomiska

politik som bedrevs av den icke-socialistiska trepartiregeringen. Budgeten utgör därvidlag en god förutsättning.

Oroande är emellertid att regeringen låter de förut beslutade höjningarna av arbetsgivaravgifterna träda i kraft. Arbetsgivaravgifterna höjs nu med 1,5 %, vilket kan komma att negativt påverka kostnadsutvecklingen för den svenska exporten samt kommunernas redan ansträngda ekonomi.

I detta sammanhang måste jag också beröra socialdemokraternas förslag till produktionsfaktorsskatt. Den har f. ö. kommenterats ganska flitigt tidigare i dagens debatt. Belastningen på näringslivet skulle vid ett fyraprocentigt uttag av den här skatten öka med ca 10 miljarder kronor. Därtill skall läggas att socialdemokraterna under 1977 och 1978 motsatt sig avskaffandet av den allmänna arbetsgivaravgiften på 4 %. De har också föreslagit en höjning av arbetsgivaravgifterna med 2-4 %, beroende på hur välvilligt man tolkar partiets uttalanden. Samtidigt motsatte sig socialdemokraterna devalveringarna av den svenska kronan.

Herr talman! Jag har tidigare redogjort för den framgångsrika ekonomiska politik som bedrevs av den icke-socialistiska trepartiregeringen.

Efter 1975 och 1976 trodde man väl att socialdemokraterna äntligen skulle ompröva sin politik – att belasta näringslivet med ökade kostnader i form av ökade arbetsgivaravgifter. Men så har tyvärr inte skett. Man frågar sig bara: Vad är det som får socialdemokraterna att fortsätta med denna politik? Räcker det inte med att man genom Hagaöverläggningarna lyckades få den svenska ekonomin i fundamental obalans? På två år höjdes kostnadsläget för de svenska företagen med över 40 %, och många företag dras fortfarande med de problem som uppstod under de åren.

Herr talman! När Volvoavtalet havererade häromdagen framträdde Olof Palme i etermedia och förklarade att det här var ett bevis för att kollektiva löntagarfonder behövs. Herr Palme vill med andra ord inte att de över 100 000 småsparare som bidragit till näringslivets kapitalförsörjning skall ha någonting att säga till om när det gäller förvaltningen av deras pengar. Det är ett ovanligt oskrymtat uttalande mot småsparare och mot ett privat näringsliv. Fallet Volvo visar mycket klart att beslutsrätten fortfarande ligger hos de många människor som tillskjutit pengar till företaget. Och det är inga kapitalister. Det är småsparare – över 100 000 småsparare har placerat sina sparpengar i Volvoaktier. De har nu sagt sin mening.

I de kollektiva löntagarfonderna får inte de som satsat sina pengar direkt inverka på besluten. Det vet vi. Beslutsrätten skall överföras till vad som så vackert kallas löntagarnas företrädare, och delägarnas enda möjlighet att påverka besluten skulle vara att välja nya representanter. Frågan är emellertid om det i realiteten finns någon valmöjlighet för de många delägarna när det gäller att utse representanter. Fackföreningsfonderna skulle ta beslutanderätten från de många som satsat i aktier.

Vad vi inom moderata samlingspartiet tycker om kollektiva löntagarfonder har vi tydligt deklarerat – det är allmänt känt. Jag skall därför inte uppehålla mig så mycket vid den tanken utan bara påpeka det samband med skatter som kollektiva löntagarfonder i verkligheten innebär. Enligt det förslag som herr

Palme lovat göra till en valfråga skall alla de mindre företag som inte drabbas av konfiskationen genom riktade aktieemissioner betala 3 % av de totala lönerna till fonderna. Detta är i själva verket en kostnadsökning, som har det gemensamt med det socialdemokratiska förslaget om produktionsfaktors- skatt att det höjer priserna. Det kommer på det sättet att fördyra levnads- kostnaderna för alla medborgare, oavsett om de är löntagare, företagare eller pensionärer.

Herr talman! Alla indirekta skatter på näringslivet, antingen de tas ut för att bygga upp en fackföreningsfond eller som en produktionsfaktorsskatt, påverkar prisnivån. Dagens socialdemokratiska parti tycks vara helt fixerat vid tanken på att suga upp pengar via indirekt beskattning av näringslivet utan hänsynstagande till hur det drabbar de svagaste grupperna i samhället. Ett system med alltmer växande pålagor på näringslivet kommer att få många olyckliga följder.

På socialdemokratiskt håll säger man att dessa nya pålagor skall växlas ut mot lägre lönekrav från löntagarnas sida. Det är ett vackert löfte, som emellertid kommer enbart från det socialdemokratiska partiet och inte från löntagarorganisationerna. Eller anser sig herr Palme ha fullmakt att representera LO och TCO vid avtalsförhandlingarna? Det är intressant att ställa den frågan och det vore minst lika intressant att få ett svar på den.

Det är också självfallet att förhandlingsutrymmet i avtalsförhandlingar blir mycket mindre om staten träder in och plötsligt säger att den skall ha kanske 50 % av lönesumman. Det ger mindre utrymme, eller kanske inget utrymme alls, för löneökningar. Det betyder att staten sätter sig som en mycket tung tredje part vid förhandlingsbordet. Detta måste ge både arbetstagare och arbetsgivare en viss känsla av vanmakt. Människorna blir offer för maskineriet.

Herr talman! Samma verkningar finner vi i den produktionsfaktorsskatt som socialdemokraterna nu gör ett så stort nummer av. Uttrycket produktionsfaktorsskatt är f. ö. ganska häpnadsväckande. Det är uppenbarligen präglad för att dölja skattens sanna verkningar för den stora allmänheten. Man talar om att man genom denna nya skatt skulle minska den statliga inkomstskatten för medborgarna. Men det är ju bara ett försök att dölja den bistra verkligheten, nämligen att produktionsfaktorsskatten inte betyder skattelättnader, utan tvärtom skattehöjningar, för de ekonomiskt svagaste grupperna i samhället. Det finns i vårt land bortåt en miljon folkpensionärer, och de har inte mer än den vanliga folkpensionen plus pensionstillskottet. Deras inkomst ligger just nu under 1 400 kr. i månaden. Det kanske räcker för att överleva, men det räcker inte om man behöver reparera en trasig TV, ersätta utslitna kläder, reparera trasiga möbler eller något liknande. Denna vår ekonomiskt svagaste grupp slipper redan nu betala en direkt statlig inkomstskatt. De skulle alltså inte ha någon fördel av produktionsfaktors- skattens sänkning av det direkta skattetrycket, men de skulle få känna av den nya skatten genom högre priser. Pensionärerna skulle alltså i själva verket få en skattehöjning utöver den beskattning som de redan drabbats av genom att företagens sociala kostnader höjer priserna på alla varor. Denna skattehöjning

slår i kronor och ören på vad man köper och inte i procent av inkomsten. Därför blir skattehöjningen än mer kännbar för de ekonomiskt svagare grupperna i samhället. Socialdemokraterna har en gång i tiden gjort åtskilligt för de ekonomiskt svagare i samhället. Det är helt klart, och jag vill gärna bekräfta det. Men den moderna socialdemokratin vill tydligen klämma åt just de ekonomiskt svagaste grupperna, dvs. i det här fallet närmare en miljon människor som bara har folkpension och pensionstillskott. Därför har pensionärerna all anledning att vid höstens val observera den försämring av villkoren som de skulle drabbas av om produktionsfaktorsskatten förverkligades. Herr Palme har också lovat att den skall införas "snart" vid en socialdemokratisk valseger.

Herr talman! Allt det vackra talet om den nya produktionsfaktorsskatten, som svenska folket får vänja sig att höra talas om inför valrörelsen och som herr Palme presenterat i etermedia, erinrar om en varietéartist som pratade mycket då han skulle visa sina trollkonster. Allt ordandet tjänade bara till att förvända synen på publiken. Det är inte bara för näringslivets skull utan framför allt för de svagaste gruppernas, för folkpensionärernas, skull som vi måste avvisa produktionsfaktorsskatten. Den skulle också – och det är allvarligt – försämra vår konkurrensförmåga, minska investeringarna och snedvrیدا konkurrensen, samtidigt som de svagaste skulle drabbas mycket hårt. Jag tycker att detta är en mycket dålig skatteform.

Herr talman! Under trepartiregeringens tid fick vi det s. k. småföretagarpaketet, och jag vill påstå att det hälsades med stor tillfredsställelse av de många mindre och medelstora företagen i vårt land. Tyvärr visade det sig väldigt snart att de pengar som anslogs till de nya utvecklingsfonderna – vi ombildade ju företagarföreningar till utbildningsfonder – var helt otillräckliga. Därför har regeringen i sin budget föreslagit smärre höjningar av anslagen till fondernas administration och serviceverksamhet, medan däremot pengar icke har anvisats för utlåningsverksamheten. Redan vid årsskiftet hade fonderna en akut brist på utlåningsmedel – pengarna räckte i vissa fall inte ens till utbetalning av de lån man redan beviljat. Nu har regeringen lovat att lägga fram en proposition i mars månad. Det är mycket viktigt att så sker. Väldigt många småföretag med möjlighet att expandera möts nu av beskedet att det inte finns pengar att låna. Det är beklämmande.

Nu får vi hoppas att den kommande propositionen verkligen blir ett fullföljande av trepartiregeringens intentioner. Regeringen måste hålla löftena från den förra regeringens tid att stimulera sysselsättningskapande utveckling inom den mindre och medelstora företagsamheten, som trots allt svarar för hälften av sysselsättningen i vårt land. De pengar detta skulle kosta är endast en bråkdel av vad som betalas ut för att rädda jobb vid storföretagen. Jag förstår att regeringen med tanke på budgetunderskottet vill hålla alla utgifter nere, men pengar som ställs till de mindre och medelstora företagens förfogande för expansion vill jag påstå är sällsynt väl använda pengar. Det är nämligen en långsiktig satsning, en satsning för framtiden. Akutpengar till storföretagen är en form av nödhjälp, säkerligen nödvändig, men inte så

framåtsiktande som stödet åt den mindre företagsamheten. Det finns mycket kvar att göra när det gäller dessa företag. Jag kan som exempel nämna en rejäl marginalskattereform och en ändring av beskattningsreglerna för de pengar som i själva verket är ett arbetsredskap inom företagsamheten. Vi måste slå vakt om de mindre företagen därför att dessa har lättare än de stora företagen att anpassa sig till den snabbt växlande strukturen i samhället.

THAGE PETERSON (s):

Herr talman! En diskussion om näringspolitiken blir lätt en svårfångad diskussion om strukturrationaliseringar, kapitalbildning, investeringsvolym och konkurrenskraft. För många, ja, kanske för de flesta, blir det mest svårförståeliga ord, avsedda för politiker och experter. Det är lätt att glömma bort syftet och målen bakom orden. Därför känns det angeläget att inledningsvis slå fast näringspolitikens centrala roll. Den berör oss alla, ty dess uppgift är att säkerställa jobben, i dag och i framtiden, och därmed skapa förutsättningar för trygghet och ett värdigt liv för människorna.

Därmed placerar vi näringspolitiken där den hör hemma: mitt bland människorna på arbetsplatserna, på varven, i stålindustrin, i tekoindustrin och i skogsindustrin, mitt bland de människor som nu lever med oro och otrygghet som dagligt sällskap.

En politik som skall klara dessa uppgifter måste sträva efter att förvandla varje människas vilja till arbete till en rättighet. För oss är detta en självklarhet. Kravet på arbete åt alla har alltid kommit först för arbetarrörelsen. Vi hävdar att arbetet är grunden för all välfärd och att folkets vilja till arbete är nationens främsta tillgång. Därför vill vi forma ett samhälle där alla människor i sitt arbete får uppleva trygghet, gemenskap och utveckling.

För att uppnå ett sådant mål behövs en näringspolitik som sätter människan främst: en social näringspolitik.

En sådan näringspolitik kräver, för det första, en fortsatt ökande produktion av varor och tjänster. Det innebär inte en tillväxt för dess egen skull. Det innebär inte heller en tillväxt av vad som helst eller till vilket pris som helst. Vi kan inte acceptera en tillväxt till priset av stress, förslitning eller utslagning, eller till priset av rovdrift med våra naturresurser. Men det krävs en ökad produktion för att lösa dagens fördelningsproblem och för att kunna betala en fortsatt utbyggnad av en gemensam sektor. Och det krävs en ökad produktion för att skapa arbete till alla, till kvinnor, till ungdomar och alla andra som har det svårt på arbetsmarknaden. Det krävs en ökad produktion för att med kraft kunna angripa de mycket svåra sysselsättningsproblem som finns i t. ex. Norrbotten och för att över huvud taget möjliggöra en kraftfull regionalpolitik.

En näringspolitik som sätter människan främst kräver, för det andra, att vi tar vara på våra förutsättningar. Vi har goda naturresurser, en utbyggd gemensam sektor och framför allt arbetsvilja och yrkesskicklighet i de svenska företagen.

För det tredje krävs att vi riktar blicken framåt och offensivt försöker stödja den framtidsinriktade och utvecklingsdugliga industrin. För det behöver vi

en utbyggd planering såväl inom samhällets organ som inom företagen. Vi behöver betydligt mer än i dag satsa på forskning och utveckling. Vi måste satsa betydligt mer på de små och medelstora företagens utveckling. De betyder oerhört mycket för sysselsättningen i vårt land.

En näringspolitik som sätter människan främst kräver, för det fjärde, att vi skjuter till de enorma kapitalresurser som behövs för att klara de satsningar vi måste göra. Det går inte genom att öka vinsterna och klyftorna i det svenska samhället. Det klarar vi bara med samhällets och löntagarnas medverkan. På denna medverkan måste följa ett självklart inflytande, medbestämmande och ägande.

En näringspolitik som sätter människan främst kräver, för det femte, en förtroendefull samverkan med de anställda för att ge de anställda ett självklart inflytande över jobben och utvecklingen men också för att utnyttja det stora kunnande och den rika erfarenhet som finns hos de anställda. Erfarenheten visar att det ofta varit de anställda som först sett farorna och slagit larm. Det var ofta också de anställda som hittade konstruktiva lösningar och utvecklingsbara idéer.

Utifrån dessa krav på en näringspolitik som sätter människan främst lägger vi socialdemokrater fram ett stort antal konkreta förslag.

Vi gör det efter två års borgerligt regerande. Erfarenheterna från dessa två år är mycket dystra.

Industriproduktionen har gått ned och är i dag 6 % lägre än 1976.

Industrins investeringar, de som skall ge oss framtidens jobb, är 35 % lägre än 1976, då de borgerliga tog över.

Över 80 000 människor går arbetslösa. Av dessa är 30 000 och väl det ungdomar under 25 år. Tiotusentals industrijobb har försvunnit på två år. I landsdel efter landsdel hotas sysselsättningen.

Så skulle uppräkningen kunna fortsätta. Vi har mött en verklighet som blivit en grogrund för osäkerhet, oro och otrygghet.

Vi möter den dagligen: människornas oro för jobbet, ungdomens oro för att inte komma ut på arbetsmarknaden och kvinnornas oro för att först slås ut.

Jag har ofta sagt att vi inte skyller detta enbart på de borgerliga regeringarna. Men de borgerliga har fört en misslyckad och orättfärdig politik. Man har högmodigt avvisat våra förslag. Nu har de borgerliga ett självklart ansvar. Det kan de aldrig krypa ifrån.

Nu krävs kraftfulla åtgärder. Låt mig redogöra för några av våra förslag.

Vi föreslår en kraftig satsning på det industriella forsknings- och utvecklingsarbetet. Vi är utomordentligt oroadade av de rapporter som säger att forsknings- och utvecklingsarbetet i företagen är på väg att stagnera och i vissa fall t. o. m. minska. Forskningen och utvecklingsarbetet är en livsnödvändighet för ett industriland som Sverige. Det är detta som skall ge oss de nya produkterna, de nya arbetsmetoderna och den framtida sysselsättningen.

För att sätta ny fart på forskningen och utvecklingsverksamheten föreslår vi en kraftig ökning av denna verksamhet, finansierad med en höjning av

bolagsskatten. Därigenom omfördelas pengar till de företag som ser om sitt hus. Vi föreslår vidare att industrin får möjlighet att använda investeringsfonderna för forskning och utveckling. Vi för fram krav på tre samhällseliga utvecklingsbolag, ett för transportsystem, ett annat för medicinsk teknik och ett tredje för utbildningshjälpmedel.

Vi vill särskilt stödja det utvecklingsarbete som de anställda föreslår. Vi vill ställa upp och se till att de anställdas idéer och förslag får en chans. Då ställer vi också upp för de människor som slåss för sina jobb och sin trygghet.

Vi föreslår åtgärder för att förbättra försörjningen av riskvilligt kapital för industrins utveckling.

För några dagar sedan föll Volvoavtalet. Det föll i första hand av en liten grupp stora aktieägare. Vad visar det? Jo, det visar att de privata intressena inte tar någon hänsyn till de anställdas önskemål eller trygghet. Inte heller till de långsiktiga utvecklingsmöjligheterna för företaget. Hos dem härskar oinskränkt den kortsiktiga utdelningen och de privata vinstmöjligheterna.

Folkpartiregeringen har vädjat till löntagarna om ansvar för samhällsekonomin. Och vi vet att löntagarna alltid varit beredda att ta detta ansvar. Men regeringen Ullsten vädjade aldrig en enda gång under den utdragna Volvodiskussionen till aktieägarna om något sådant ansvar. Folkpartiregeringen valde här liksom i andra näringspolitiska sammanhang att sitta på åskådarplats. Det privata kapitalet skall inte störas i onödan. Vi har i Volvoaffären fått ett tydligt exempel på vilka grupper som tar sitt ansvar – och vilka som inte gör det. Det är en viktig erfarenhet i diskussionerna om löntagarfonder.

Slutsatsen är given. De resurser som behövs kan vi bara få fram med samhällets och löntagarnas medverkan.

Vi föreslår nu bl. a. en kraftig ökning av Investeringsbankens utlåningsmöjligheter, en utvidgning av fjärde AP-fondens verksamhet och inrättandet av en särskild struktur- och industriutvecklingsfond på till att börja med fyra miljarder kronor, som kan stödja offensiva och framtidsinriktade investeringar.

Vi vill ge löntagarna majoritet i den fonden. Löntagarfonder blir helt nödvändiga för att få fram det kapital som behövs för industrins utveckling och framtidens jobb.

Vi föreslår omedelbara insatser för att öka industriproduktionen. Det gäller framför allt byggandet. Drygt var sjätte yrkesverksam svensk är direkt eller indirekt sysselsatt inom byggverksamheten. Byggandet är en motor för svenskt näringsliv. Men de borgerliga regeringarna har låtit denna motor stanna av. Bostadsbyggandet har sjunkit. Industrins byggande rasar. Bostadsbristen breder ut sig. Folkpartiets misskötsel av bostadsfrågan är kanske det mest häpnadsväckande under den borgerliga regeringsperioden.

Socialdemokratin föreslår nu en rad åtgärder för att få fart på byggandet. Bland våra förslag finns en hyresgaranti för tomma lägenheter för att få en jämn och hög bostadsproduktion – ett så kallat lagerstöd för bostäder.

Vi lägger fram genomgripande förslag när det gäller skogsnäringen, stål-

gruv- och gjuteriindustrin. Vi ställer oss därmed bakom de krav som förts fram av de fackliga organisationerna om samlade handlingsprogram för utvecklingen av dessa basnäringar.

Vi upplever inom skogsnäringen en underlig situation. Under flera år har skogsägarna inte fått avsättning för sina produkter. Nu finns marknaden och efterfrågan, och då är det skogsägarnas ovilja att avverka som utgör problemet, som begränsar möjligheterna till produktion, sysselsättning och valutainkomster. Detta kan inte socialdemokratin acceptera.

Det är gott och väl att, som regeringen Ullsten, välvilligt uttrycka sin oro över situationen. Men det räcker inte långt. Nu krävs att samhället tar ansvar för att skogens resurser vårdas och utnyttjas till gagn för hela folket. Det krävs en planerad hushållning under samhällets ledning i nära samverkan med företagen och de anställda.

Vi föreslår ett ökat samhällsinflytande när det gäller nedläggning av företag. Vi måste finna former för samhället att effektivare medverka till att de nödvändiga omställningarna i näringslivet sker under socialt acceptabla former.

Därför föreslår vi en lagstiftning som tvingar företagen att ta upp förhandlingar med samhället innan de verkställer nedskärningar eller driftinskränkningar. Samhället måste få möjlighet att påverka och sätta upp villkoren för hur omställningarna får ske.

Herr talman! Genom sina förslag lägger socialdemokratin grunden för en näringspolitik som sätter människan främst. Vi vet att den inte är riskfri. Vi kommer att göra misstag – precis som det görs stora misstag i det privata näringslivet i dag. Vi vet att det inte finns några enkla och behagliga lösningar. Det finns inga självläkande krafter som ställer allt till rätta. Vi vet samtidigt att den enda vägen, om vi vill säkra jobben i dag och i framtiden och därmed människornas trygghet, är att samhället tar ansvar för en offensiv och framtidsinriktad näringspolitik.

WILHELM GUSTAFSSON (fp):

Herr talman! Jag har inte begärt ordet i den här debatten för att bygga på den diskussion om de stora allmänpolitiska frågorna som i varje fall de flesta av de föregående talarna har ägnat sig åt. Jag skall i stället lämna några personliga synpunkter på en speciell bransch, nämligen tekobranschen och de regionalpolitiska problem som svårigheterna inom denna bransch orsakat en region – Södra Älvsborg eller, som den också kallas, Sjuhäradsbygden.

Så till vida kan de här rapsodiska synpunkterna ha mer än regional räckvidd som det finns fler regioner i Sverige som bygger sitt näringsliv på en dominerande bransch och som därför råkar i svårigheter när denna bransch sviktar såsom skett i Sjuhäradsbygden med teko.

Jag skall inte upprepa tekobranschens lidandes historia under 1970-talet. Den finns väl dokumenterad i propositioner och riksdagsbetänkanden från senare år. Men jag vill framhålla att jag tror att riksdag och regering ännu inte har förstått vilka stora negativa verkningar den successiva sysselsättningsminskningen inom tekobranschen har fått för Sjuhäradsbygden.

Vi har andra krisdrabbade branscher, av vilka i varje fall en del har ägnats en betydande uppmärksamhet, något som lett till beslut i riksdagen om utomordentligt stora ekonomiska insatser. De samlade insatserna för teko under 1970-talet uppgår ännu inte till 1 miljard kronor och ter sig blygsamma gentemot en hel del andra åtaganden för vissa branscher som beslutats i denna kammare.

Man kan exempelvis jämföra insatserna för teko med insatserna för varven. Vi är med rätta bekymrade för den sysselsättningsminskning som bl. a. Göteborg, Uddevalla och Landskrona drabbas av på grund av varvskrisen, och vi har förståelse för de regionala problem som detta för med sig för befolkning och näringsliv på dessa orter. Jag tror dock inte att lika många i denna kammare är medvetna om att bortfallet av tekojobb i Sjuhäradsbygden förmodligen betyder mer för sysselsättningen där än varvsreduktionerna gör för de tidigare nämnda orterna.

Hittills under 1970-talet har en minskning skett med ca 10 000 anställda inom tekoindustrierna i Södra Älvsborgs län. Det är betydligt mer än hela den neddragning för den samlade varvsnäringen som föreslogs i regeringens proposition om varvsindustrin. Man kan uttrycka det så att i Boråsregionen har varje år sedan 1970 försvunnit tekoarbetstillfällen motsvarande ett mindre varv med 1 000 anställda.

Prognosen för framtiden är inte ljusare om man får tro industriverkets i dagarna publicerade nya utredning. Beroende på vissa åtgärder räknar verket med att fram till 1981 ytterligare 5 500 eller 11 000 jobb försvinner inom branschen. Och att de flesta av dessa kommer att tas från Sjuhäradsbygden kan var och en som känner branschens lokalisering förstå. "För litet och för sent" är en vanlig kommentar till de statliga åtgärderna inom tekokretsar.

Nu vore det fel att av vad jag nu har sagt dra slutsatsen att ingenting gjorts för tekoindustrin. Jag vill gärna vidarebefordra vad som omvittnats av många tekoföretagare, nämligen att det tillfälliga sysselsättningsstöd som ges till företag med anställda över 50 år och som kan få uppgå till maximalt 15 % av lönekostnaden är det bästa som hänt en hårt drabbad bransch under hela 1970-talet. Många små och medelstora företag överlever i dag endast tack vare detta stöd.

Industriverkets utredning säger också att om detta stöd tas bort försvinner ytterligare 5 500 jobb. Synd bara att det måste behålla sin tillfälliga karaktär. Det begränsar planeringsmöjligheterna för framtiden.

I Älvsborgs län får 90 % av tekoföretagen del av detta stöd. Därigenom är det i stort sett konkurrensneutralt, ett krav som branschfolket ställer på de stödformer som används. De selektiva stödformer som man använt för att rädda sysselsättningen på en viss ort och ett visst företag har många gånger bara snedvridit konkurrensen och flyttat bekymren till andra företag som tidigare gått hyggligt.

I dag är många ängsliga för att statens starka engagemang inom en betydande del av branschen skall ske på ett sätt som inte är konkurrensneutralt. Det behöver väl knappast sägas att det finns en stor oro i Sjuhäradsbygden för att det förlängda tekostödet till Norrland skall vara negativt för

Sjuhäradsbygden. Man har i gott minne hur Algotsetableringen i Norrland på ett enda år ledde till en minskning på Algots i Borås med omkring 1 000 sysselsättningsstillfällen.

Riktigt nattsvart upplevs tekosituationen f. n. inte i Borås. Åtskilliga företag har hygglig sysselsättning och efterfrågar t. o. m. ny arbetskraft, men lönsamheten är över lag otillfredsställande. Man väntar på den aviserade tekopropositionen och hoppas att den skall kunna anvisa några vägar att stabilisera läget för det som finns kvar av tekoindustri i dagens Sverige. Man tål helt enkelt inte ytterligare neddragning.

En iakttagelse ytterligare vill jag delge kammaren, och det är att de små och medelstora företagen har haft lättare att ta sig igenom krisen än de stora företagen. De har haft bättre möjligheter att i tid se när den negativa utvecklingen hotat företagets fortsatta verksamhet och har snabbt kunnat lägga om sin produktion och bättre anpassa sig till marknaden. Det stämmer ju väl med de synpunkter som Erik Hovhammar tidigare framförde här.

Denna de mindre företagens flexibilitet har räddat många arbeten och kan göra det även i fortsättningen. Men, säger man, då får inte staten upphäva den konkurrens på lika villkor som måste till. Statligt stöd måste i samma utsträckning nå fram till mindre företag som till större.

Två regionalpolitiska problem har under hela 1970-talet plågat Borås och Sjuhäradsbygden, och båda har sin uppkomst i tekoproblemen. Det ena är svårigheten att få nya jobb i stället för dem som försvunnit på grund av tekokrisen, och det andra är önskan om att successivt öka mångsidigheten inom näringslivet. Arbetslösheten i Boråsregionen är f. n. ungefär dubbelt så hög som medeltalet i riket, trots arbetsmarknadsåtgärder av större omfattning än någonsin. Vad Sjuhäradsbygden behöver är ett batteri av energiska regionalpolitiska åtgärder.

Inom tillverkningsindustrin, som sysselsätter ungefär 45 % av den arbetande befolkningen, arbetar fortfarande mer än 60 % i tekoindustrin. I det etableringsklimat som varit rådande lång tid kan man inte räkna med några stora nya objekt. Det kommer att krävas ett tålmodigt arbete på det lokala planet för att utveckla befintliga och starta nya mindre företag. Utvecklingsfonden kan här göra betydande insatser.

Det vore säkert värdefullt om fonden kompletterades med ett investmentbolag som kunde stötta utvecklingsfondens arbete på samma sett som skett i andra landsdelar med behov av nyetableringar i samband med strukturovandlingen. Riksdagen kommer att få tillfälle att få pröva en motion om ett investmentbolag. Eftersom man lämnade möjlighet för sådana bolag att organiseras i de av varvskrisen drabbade områdena vore det en form av lika behandling om också Södra Älvsborg gavs den möjligheten.

Ett karakteristiskt drag för Sjuhäradsbygden är att andelen sysselsatta i tjänste- och serviceverksamhet är väsentligt lägre än i andra områden med en liknande befolkningskoncentration. Länsutformningen med residensort i Vänersborg och närheten till Göteborg har bidragit till en sådan utveckling. Men det innebär också att välutbildade ungdomar i stor utsträckning måste söka sig utanför regionen för att kunna få en anställning som svarar mot deras

yrkesval. Strävandena efter att diversifiera näringslivet i Sjuhäradsbygden får alltså inte begränsas till att man bara söker nya tillverkningsindustrier. De måste också inriktas på att tillföra bygden nya verksamheter av service- och tjänstekaraktär. I det fallet är den offentliga sektorn betydelsefull, och inte bara primärkommunal och landstingskommunal utveckling inom exempelvis barnomsorg, sjukvård och äldreomsorg. Även statlig utbyggnad måste fördelas mer decentraliserat än som sker i dag. Bibliotekshögskolan och statens provningsanstalt, som lokaliserades till Borås för några år sedan, har varit värdefulla tillgångar i diversifieringsprocessen, men det krävs åtskilligt mer. SIFU:s utlokalisering till Borås är beslutad, men sällan har man hört fler skäl av typen "den obotfärdiges förhinder" än när det nu Stockholmsförlagda verket med alla medel försöker förminska utflyttningen.

Jag är inte helt övertygad om att vare sig regeringen eller majoriteten av denna kammare har full förståelse för behovet av att försöka placera i varje fall nytillkommande statliga institutioner utanför huvudkommunen eller dess omgivning.

Den centrala organisationen för de skyddade verkstäderna placerades t. ex. i Botkyrka trots att flera landsortsregioner hade behövt det tjänstetillskottet bättre. Och ledningen av verksamheten hade förmodligen skötts lika bra från Karlstad, Karlskrona eller Borås som från Stockholmsförorten Botkyrka.

Nej, när det gäller att decentralisera hopar sig invändningarna, både från dem som skall administrera en utflyttning och från dem som berörs av den i maktens centrum.

Ett typiskt exempel på svårigheterna att ta i på allvar för att i varje fall undersöka andra lokaliseringalternativ än de som ligger i centralismens förlängning utgör frågan om de nya länsrätternas förläggning.

I våras uttalade riksdagen apropå en del motioner om att förlägga länsrätterna till annan ort än residensstaden att man utgick ifrån att en sådan prövning skulle ske. Resultatet kan avläsas i budgetpropositionen 1978/79:100, bilaga 11.

Där radas skälen upp varför man ännu inte ens kunnat göra en prövning trots att propåer om alternativ förläggning kommit från tio län – för kort tid, för stora balanser med fara för rättssäkerhet, personalmotstånd etc. Nej, när balanserna gått ned till acceptabel storlek och när dessutom en pågående utredning om eventuell decentralisering av andra länsfunktioner blivit färdig, då – kanske – kan man göra en sådan prövning. Från alla regeringar, oberoende av politisk färg, från alla ämbetsverk och från av eventuell förflyttning berörda arbetstagare hörs samma visa.

Man kunde hoppas att majoriteten av denna församling – valda ombud för Sveriges folk – skulle ha en annan åsikt. Utan medverkan från riksdagen lär det inte vara möjligt att i någon liten mån förändra den ensidiga sammansättning av näringslivet som många regioner och inte minst Boråsregionen lider av – för att skapa större inkomstjämsällighet, bättre och valrikare arbetsmarknad med trivsel och trygghet för de människor som lever och verkar inom dessa regioner.

ALF WENNERFORS (m):

Herr talman! Vi skall få en ny förtroendemannalag. Förslaget har varit på remiss i lagrådet. Folkpartiregeringen har enligt uppgift lyssnat på de fackliga organisationernas krav och är nu beredd att komma med en proposition här framdeles.

Enligt förslaget skall de anställda delta i informationsmöten på betald arbetstid som anordnas av arbetstagarorganisationerna. I princip är det rimligt att viss del av den fackliga verksamheten bedrivs på arbetstid. Men skall verkligen riksdagen fatta beslut om omfattningen? I en av de föreslagna paragraferna anges att varje arbetstagare skall ha rätt till högst åtta timmars ledighet per år för att delta i sådana fackliga möten.

De kostnadsberäkningar som har gjorts är inte särskilt grundliga. Men att den nya lagen blir kostnadskrävande står klart. På SAF:s område beräknas kostnaderna uppgå till 1–2 miljarder kronor. Härtill kommer kostnader för produktionsbortfall, minskat utnyttjande av maskiner, fasta anläggningar osv. Postverket uppskattar kostnaderna för fem timmars möten för alla anställda under ett år till 16,5 milj. kr.

Kan verkligen den enskilde riksdagsmannen avgöra om kostnaderna står i rimlig proportion till värdet av informationen på dessa fackliga möten? Förhållandena är ju så enormt varierande i arbetslivet. Arbetsplatserna är olika stora. De har olika karaktär, och de kan ha så skiftande slag av verksamhet. I ett företag eller i en bransch vill man kanske prioritera arbetsmiljön. I ett annat företag har man allvarliga lönsamhetsproblem, som fack och företagsledning vill lösa.

Jag anser att det i lagen inte bör anges något som helst tal för antalet mötestimmar på arbetstid. Detta bör avgöras av arbetsmarknadens parter själva. De kan bättre avgöra vad man har råd till och vad man vill prioritera.

I juni 1976 fattade en så gott som enig riksdag beslut om medbestämmandelagen. Den skulle ge de anställda bättre information om skeendet på arbetsplatsen. Den skulle också ge ökat medinflytande, såväl vad gäller det vardagliga jobbet på golvet som vad gäller frågorna i stort på arbetsplatsen, för företaget exempelvis. Det kan gälla företagsledarfrågor i ett litet eller stort företag. Det kan vara fråga om en stor omorganisation i ett statligt verk.

Nu har vi två års erfarenhet av denna nya lagstiftning. Erfarenheterna är mycket skiftande. På ett företag är tidsåtgången omfattande. På ett annat är den mindre. Mellan olika myndigheter och statliga verk och institutioner förekommer mycket stora variationer.

I många branscher och många företag inom den enskilda sektorn har man allvarliga lönsamhetsproblem. För många har detta inneburit arbetslöshet. Många andra upplever varje dag *hotet* om arbetslöshet. Jag behöver inte orda särskilt mycket i denna kammare om hur vi upplever tryggheten i jobbet.

Hur går det för det företag jag arbetar i? Skall vi klara påfrestningarna? För jag behålla jobbet? Detta är frågor som de anställda ställer sig. Självfallet är MBL – medbestämmandelagen – och andra lagar på arbetsrättens område av stort värde för oss arbetstagare, och alldeles särskilt när lönsamhetsproblem

Nr 77

Onsdagen den
31 januari 1979

*Allmänpolitisk
debatt*

Onsdagen den
31 januari 1979

*Allmänpolitisk
debatt*

tornar upp sig. Jag har upplevt det, och jag upplever det dagligen – inte minst som klubbordförande.

Men – medbestämmandelagen måste utnyttjas förnuftigt. Här har vi anställda och vi som är fackligt aktiva ett stort ansvar. Det får inte spridas en uppfattning i företaget eller i arbetslivet att "dom där i facket bara sitter och snackar till ingen nytta". Här måste vi alla som är medlemmar och funktionärer i facket skärpa oss. Vi har de fackliga förtroendemän som vi förtjänar. Är vi missnöjda med de s. k. fackpamparna, skall vi säga ifrån, göra någonting åt det, vara aktiva. Vi har inte bara ansvar för vad vi säger och gör – vi har också ansvar för vad vi underlåter att säga och göra.

I ett enskilt företag hålls vi efter av marknadsmekanismen. Det är inte bara VD och hans närmaste medarbetare som dagligen följer lönsamhetsutvecklingen eller som jobbar hårt för att företaget skall gå med vinst. Det gör också de anställda. Det gör också facket och de fackligt aktiva. Har ett företag lönsamhetsproblem kan vi vara övertygade om att man också försöker att göra såväl det fackliga arbetet som samrådsarbetet så effektivt som möjligt.

Här fungerar alltså marknadsmekanismen. Det gäller att hålla nere kostnaden. Det gäller att få bort onödiga utgifter. Företaget måste helt enkelt gå med vinst.

Herr talman! Jag måste emellertid ställa en fråga till de enskilda företagen i Sverige. Jag vet att jag inte får svar här, men i en sådan här allmänpolitisk debatt kan man ju ställa en retorisk fråga. Flertalet företag i det svenska näringslivet har problem. Varje företag som går dåligt måste vidtaga mer eller mindre drastiska åtgärder för att klara sig. Bl. a. lägger man ner mycken tid på att budgetera verksamheten. Många företag har anställningsstopp. Det måste mycket till i budgetdiskussionerna för att anställa exempelvis en specialist i ett företag. Man väger för och emot. Man prövar möjligheten att lösa frågan genom att tillfälligt engagera en konsult, för att hålla nere kostnaderna. Så kommer jag till frågan: Hur kommer det sig att man i denna företagsekonomiskt kärva situation inte lika noggrant budgeterar samrådsverksamheten eller MBL-verksamheten? Hur kan MBL-kostnaderna få expandera utan att någon budgeterar, kontrollerar eller följer upp dessa?

Jag vet att många företag har börjat intressera sig för detta, men många andra har inte gjort det.

Jag har nu belyst hur det kan vara inom den enskilda sektorn. Hur är det då inom den offentliga sektorn? Där finns ju ingen marknadsmekanism. Byggnadsstyrelsen, socialstyrelsen eller kommunalhuset hemma i kommunen redovisar varken vinst eller förlust. Och det är inte särskilt vanligt att vi försätter ett statligt verk i konkurs.

Vad är det då för mekanism som håller igen kostnaderna? Jo, det är bl. a. vi skattebetalare. Det är skattebetalarna som knorrar när den offentliga utgiftsexpansionen blir för omfattande. Har jag rätt om jag påstår att statstjänstemän och statliga verk för 20–30 år sedan hade respekt för både den statliga revisionen och skattebetalarnas reaktioner? Är det så i dag? Ja, jag har i varje fall hört att en annan mentalitet börjat sprida sig i statliga verk. Man

rycker på axlarna och säger: Vad spelar det för roll vad gardinerna kostar? Det är ju skattebetalarna som betalar. Man kan fråga sig om detta är sant. Resonerar man verkligen så? Jag kan inte bevisa det, men jag har tyvärr fått tillräckligt många vittnesmål om att inställningen under årens lopp ändrats i denna riktning.

Detta oroar mig. En fråga inställer sig nämligen mot denna bakgrund: Hur bedrivs MBL- och samrådsverksamheten? Det finns uppgifter om att tidsåtgången för denna verksamhet på vissa håll inom den offentliga sektorn inte står i någon som helst proportion till den allvarliga samhällsekonomiska situationen, till det stora budgetunderskottet på 45 miljarder kronor eller till det enorma skattetrycket.

För en vecka sedan väckte Bertil Lidgard tillsammans med några moderata kolleger en motion om detta. De vill att regeringen skall anmoda förhandlande myndigheter att redovisa och budgetera tiden för förhandlingar enligt MBL samt att regeringen skall föranstalta om en utvärdering av erfarenheterna. Den motionen har mitt stöd, och jag hoppas att den får en positiv behandling. Låt mig få citera några rader ur den:

”Med tanke på den noggrannhet med vilken varje förslag om inrättande av en enda ny tjänst vid en myndighet prövas under regeringens budgetberedning och därefter i riksdagen är det otillfredsställande att man inte synes ha något som helst grepp om kostnaderna för hanteringen av medbestämmandelagen på det statliga området.”

Olof Palme påpekade i dag att av de 625 kr. som varje barn får i barnbidrag är mer än 200 kr. lånade pengar. Han sade att när staten betalar lärarnas löner är en tredjedel lånade pengar. Om detta är riktigt ber jag att få utöka exempelsamlingen. Var tredje sammanträdestimme på statistiska centralbyrån måste man låna pengar till. Det är möjligt att de som sammanträder gör det litet effektivare när de känner till det förhållandet.

Herr talman! Min kritiska inställning till hur medbestämmandelagen missbrukas kan naturligtvis utnyttjas av mina politiska motståndare. Vi har ju i dag hört exempel på demagogi av värsta slag. Men den som till fullo vill stödja ett ökat medinflytande inom arbetslivet skall inte acceptera missbruk. Vi som tror att den enskilda människan vill engagera sig på arbetsplatsen, känner ansvar i sin arbetsuppgift och för företaget och vill vara med och bestämma om detta, vi skall icke acceptera missbruk av en i riksdagen stiftad lag. Vi skall i stället medverka till att lagen når det syfte som vi tänkte oss när beslutet fattades den 3 juni 1976 i denna kammare – nämligen att öka och fördjupa demokratin inom svenskt arbetsliv.

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

ELVY OLSSON (c):

Herr talman! Birgitta Dahl tog tidigare i dag upp strålningsrisker i byggnader, som är ett mycket allvarligt problem. Men på vanligt sätt söker Birgitta Dahl syndabockar med anledning av eventuella försummelse för att

på det sättet också kunna föra partipolitik.

Radon förekommer i all luft och särskilt mycket radon tillförs luften i hus med extra radonhaltigt byggmaterial, extra radonhaltigt hushållsvatten och källare i extra radonavgivande mark.

Gasbetong, som ju är det mest radioaktiva byggmaterialet, tillverkas inte mer, men de hus som tillverkades av det materialet finns kvar. Naturligtvis är då risken störst, om de här husen dessutom är placerade på radonavgivande mark. Det finns omkring 3 000 lägenheter, byggda av den mest radioaktiva lättbetongen.

Viss kunskap om riskerna har funnits länge. Annars hade man inte slutat att tillverka det aktuella byggnadsmaterialet.

Vi har olika myndigheter med olika ansvarsområden i vad gäller strålrisker, och jag vill påstå att de blivit alltmer uppmärksamma allteftersom kunskaperna har ökat. Strålrisker i byggnader berörs också i olika författningar som strålskyddslagen, arbetsmiljölagen och byggnadsstadgan. Dessutom har naturligtvis Byggforskningen som sin uppgift att driva forsknings- och försöksverksamhet.

Jag utgår ifrån att det var brist på kunskaper som var orsak till att den socialdemokratiska regeringen inte tidigare såg till att hus inte tillverkades av detta farliga material. Ej heller togs några initiativ till att eliminera riskerna, om man var nödsakad att bygga där riskerna var stora. Tillräckliga initiativ togs inte heller till åtgärder i de hus som var byggda av det farliga materialet. Men i motsats till Birgitta Dahl anklagar jag ingen, eftersom jag förutsätter att det inte var försummelser, utan brist på kunskaper som låg bakom dessa förhållanden. Jag kan nämna att man ej heller utförde tillräckliga mätningar.

När larmrapporter kom förra våren tog jag initiativ till överläggningar mellan de berörda departementen och myndigheterna. Jag konstaterade då att dessa myndigheter hade läget under kontroll, och jag har förtroende för de organ som utövar tillsynen på detta område. Men vi konstaterade också att det ibland kan vara svårt att dra gränsen mellan olika myndigheters ansvarsområden och att detta i sig kan vara besvärande och kanske också ibland fördröjande. Resultatet av denna överläggning på bostadsdepartementet blev fortsatta samtal mellan olika myndigheter och överläggningar mellan berörda departement. Resultatet blev att jordbruksministern och jag enades om att jordbruksministern skulle skriva kommittédirektiv angående åtgärder mot strålrisker i byggnader och att planverket skulle få i uppdrag att utreda frågan om hälsofarliga material i byggnader.

Kommittédirektiven var färdigskrivna när jordbruksminister Dahlgren och jag lämnade regeringen. Är detta då försummelser, Birgitta Dahl?

Jag kan också från dessa överläggningar nämna att experter omtalade att de bedömde riskerna ungefär jämförbara med dem som uppstår när man röker en cigarett om dagen. Men trots detta såg vi allvarligt på problemen och vidtog åtgärder. Jag frågar mig verkligen vad Birgitta Dahl egentligen är ute efter.

Men det är också märkligt att man från Birgitta Dahl inte hör några

uttalanden om farhågor i samband med t. ex. de slaggprodukter som blir över från uranbrytning, där radioaktiva ämnen kan ha anrikats. Jag gör bara den lilla jämförelsen.

Birgitta Dahl tog också upp bostadspolitiken i stort och talade om hur eländig den är. Ja, det är ju så att tre riksdagspartier varit ganska eniga i utredningar och i riksdagsbehandlingen av ärenden om bostadspolitikens finansiering. De partierna är socialdemokraterna, centerpartiet och folkpartiet.

Jag håller med Birgitta Dahl om att det inte är bra i dag och att den bostadspolitik som vi har är behäftad med brister, ja, t. o. m. stora brister. Människor tycker att de betalar för mycket i hyra, trots att samhället satsar mycket stora belopp på byggande och boende. Men är man kritisk, får man också anvisa förslag som kan leda till förbättringar, inte bara sådana marginella förslag som vi har hört Birgitta Dahl föra fram när det gäller ändringar i bostadspolitiken. Jag tror inte längre på att vi skall fortsätta att lappa på systemet, utan tiden är nog inne för att vi skall börja resonera om större grepp för att få en bättre bostadspolitik.

Jag konstaterar också med tillfredsställelse att Birgitta Dahl nu ser de stora brister som rådde i 1960-talets bostadsplanering, vars följder människor nu far illa av. Även om vi satsar stora resurser, är det ganska svårt att komma till rätta med dessa företeelser. Men här måste alla krafter sättas in. Det måste dock alltid ske i samråd med de boende.

Vi har från centerhåll under den allmänna motionstiden väckt en motion angående förnyelse av befintliga bebyggelsemiljöer, där vi också lagt fram konkreta förslag till ett ökat brukarinflytande. Jag vill redan nu uttala en förhoppning om att vi skall kunna enas om dessa förslag när de behandlas här i riksdagen, samtidigt som jag konstaterar att socialdemokraterna tidigare inte har varit intresserade av en allsidig planering, dvs. en planering för bostäder, arbete och fritid. De har planerat för varje sak för sig.

Men framtidens planering måste gälla alla aktiviteter och alla generationer tillsammans. Planering måste ske småskaligt, så att människor får överblick, känner gemenskap och känner att de behövs – en känsla som många människor saknar i dag.

Minskad energiåtgång säger sig alla partier vilja verka för, liksom för att vi skall utveckla förnyelsebara energikällor. För att uppnå detta måste stora insatser till, inte minst när det gäller att utveckla de förnyelsebara energikällorna till praktisk användning.

Det snabbaste sättet att minska oljeberoendet är emellertid att inrikta sig på den befintliga bebyggelsen. Regeringen skjuter på penninganvisningen för detta till senare tidpunkt och tar inte upp det i sin framlagda budgetproposition, men jag utgår ifrån att den energisparplan som antagits skall fullföljas. Bostadsstyrelsens utvärdering av sparplanen – utvärderingen borde egentligen benämnas redovisning, eftersom det rör sig om en redovisning av vad pengarna använts till – har fått varierande tolkningar i pressen. Även regeringsledamöter har ifrågasatt värdet av sparplanen, om den inte innebär en besparing av olja som betalar insatserna på ett år. Naturligtvis kan man bli

feliciterad i en tidning, men ingen har väl ändå trott att sparplanen skulle få sådana effekter att åtgärderna skulle kunna betala sig på ett år.

Bostadsstyrelsen har dessutom räknat in momsens vid sin redovisning, trots att alla var medvetna om att moms ej ingick i sparplanen. Eftersom momsbelopp kan ändras under en tioårsperiod och eftersom momsens inte är en samhällsutgift, var alla överens om att lägga den utanför lönsamhetsberäkningarna. Mot den bakgrunden kan ju inte kalkyl och redovisning stämma överens.

Jag vill starkt understryka att en kommunal planläggning av energisparåtgärder är angelägen. Så snart kommunerna har byggt ut sin besiktningssverksamhet, måste det också ställas som villkor för lån att ett hus är besiktigt. Jag menar då en verklig besiktning, vid vilken man med apparatur i förväg konstaterar vad som fattas huset och bestämmer stödet därefter. Jag har hört talas om kommuner som nu är tveksamma när det gäller att bygga ut den här serviceapparaten, eftersom det i budgetpropositionen inte har anvisats medel för den, men någon grund för en sådan oro borde inte föreligga med tanke på att riksdagen gjort så klara uttalanden i den här frågan.

Den delegation som trepartiregeringen tillsatte har många arbetsuppgifter, t. ex. att lämna förslag i fråga om stödets inriktning och i fråga om styrsystemet i stort. Delegationen skulle också ta ställning till om besluten i fråga om energisparlånen skulle ligga hos kommunerna.

Energisparåtgärderna har endast påbörjats, men intresset för dem är stort bland människorna. Vi skall ta till vara det intresset och skapa förutsättningar för fortsatt arbete på detta område och därmed också för hushållning med resurser.

HANS GUSTAFSSON (s)

Herr talman! Skatterna är ett påtagligt uttryck för solidaritet medborgarna emellan. Det är genom skatter och avgifter som vi får resurser för att bygga upp ett samhälle som präglas av omvårdnad och trygghet och varigenom vi kan tillgodose sådana ändamål som måste tillhandahållas av medborgarna gemensamt. Men skatterna tjänar också till en del syftet att fördela våra gemensamma resurser på ett rättvisare sätt än som sker via de s. k. marknadskrafterna. Det är genom den progressiva skattens fördelningseffekt vi till nöds kan fördra att en företagsledare har lika stor bruttoinkomst som tio av de anställda som jobbar vid maskinerna.

Ibland när man lyssnar till vissa borgerliga politiker får man närmast intrycket av att skatterna tas ut av elakhet eller illvilja. Men skatten är priset för solidariteten. Vi vill ha ett samhälle där viktiga sociala tjänster ställs till medborgarnas förfogande efter deras behov och icke efter deras plånbok.

Bekänner man sig till den principen måste tjänsterna också betalas gemensamt av medborgarna via avgifter eller skatter. Det ena är inte ur samhällets synpunkt dyrare än det andra.

Studerar vi t. ex. utvecklingen för sjukvårdskostnaderna i Sverige och Amerika skall vi finna att de tar i anspråk ungefär lika stor andel per invånare av bruttonationalprodukten trots att den offentliga sektorn i Amerika bara är

hälften så stor som i Sverige. Därav kan vi dra slutsatsen att det bara är tjänsternas fördelning som påverkas av vilken metod för deras finansiering vi väljer.

Jag tror att de flesta tycker det är bra att samhället ställer upp när olika behov annämler sig. Under alla de år jag varit verksam i kommuner och landsting har klagomålen aldrig gällt att vi bygger för många platser i långvård eller åldringsvård, att vi har för mycket personal, att gatuhållningen är för bra osv. Nej, frågan har gällt varför vi inte kom fort nog med snöplogen, varför inte mor fick en plats på långvården, varför inte personalen hade tid att prata och ägna sig åt patienterna osv.

Det är först när vi kommer till betalningen för det som samhället ställer till förfogande som genvägen icke är lika påtagligt. Problemet med skatterna är egentligen att medborgarnas krav på omvårdnad och service ökar fortare än deras benägenhet att betala skatt för att uppnå detta. Det är inte så konstigt att det förhåller sig så, när både politiker och andra framställer skatterna som ett illvilligt påfund som vi kan sänka om vi bara vill, som Gösta Bohman ibland har uttryckt det. Hur det skall gå till illustrerade Gösta Bohman i TV häromkvällen. På reportens fråga hur det skulle gå till och vad han ville spara och ta bort sade han: "Vi kan ju lämna ut soptömningen på entreprenad." Det var ett fasligt illa valt exempel. Först och främst finansierar kommunerna sina affärsdrivande verk till 98 % genom avgifter, så det skulle bli en homeopatisk skattesänkning. Och vem skulle betala entreprenören?

Ja, vi kan sänka skatterna om bara vi vill, men endast om vi är beredda att acceptera ett samhälle med bristande solidaritet. Så fort vi kräver ett solidariskt samhälle så måste vi gemensamt betala det genom våra skatter. Det vore bra om vi hjälptes åt att understryka sambandet mellan solidariteten och skatterna. Det finns inga genvägar. Det finns ingen annan som kommer att betala för oss. Det måste vi göra själva tillsammans.

En annan fråga är hur vi fördelar betalningen mellan olika skattekällor och mellan olika inkomster.

En omhuldad princip i vårt land har under hela efterkrigstiden varit att beslut och verkställighet skall läggas så nära medborgarna som möjligt och att verksamheten skall förläggas till den nivå där det kan antas att den sköts bäst. Dessa principer har lett till att alltmer av den samhällseliga verksamheten anförtrots kommuner och landsting. Dessa svarar nu för två tredjedelar av hela den offentliga sektorn, och till följd härav har den kommunala sektorn utvecklats så snabbt att tillväxten i samhällsekonomin inte har varit tillräcklig för att finansiera verksamheten. Den kommunala sektorn har tvingats att knappa åt sig mer och mer av bruttonationalprodukten. År 1952 utgjorde kommunalskatterna 12,5 % av inkomsten. År 1979 närmar de sig 30 %. Denna kraftiga ökning har fördelningspolitiska effekter. Eftersom kommunalskatten är proportionell drabbar den låginkomsttagarna hårt. Men därtill kommer att en ökning av kommunalskatterna pressar upp marginalsatterna över hela inkomstskalan. De ökade kommunalskatterna har också accentuerat konsekvenserna av den ojämna fördelningen av skatteunderlaget och konsekvenserna av att kostnaderna för samma verksamhet är kraftigt olika

beroende på skillnader i skatteunderlag, ålderssammansättning m. m. I vår motion om inriktningen av skattepolitiken konstaterar vi att den nuvarande kommunala skatteutjämningen icke är tillräcklig för att motverka dessa olikheter.

Det framstår som uppenbart att en skattereform måste sikta till att dämpa kommunalskatterna och åstadkomma en förbättrad skatteutjämning. Därigenom erhålls också en dämpning av marginalskatterna.

Progressiviteten i den statliga inkomstskatten och marginalskatterna har spelat en stor roll i den skattepolitiska debatten under senare år. Det kan naturligtvis inte bestridas att marginalskatterna medför problem. Vid hög inflation kan de försvåra även för en genomsnittlig inkomsttagare att få ett tillfredsställande utbyte av löneökningarna. Under 1970-talet har dock detta problem bemästrats genom anpassning av skatteskalorna. Men marginalskatterna har också angetts medföra problem för höginkomsttagarna genom att de gör det föga lönsamt att anta ett bättre betalt arbete eller åta sig extraarbete.

Problemet har accentuerats genom att skatteomläggningarna under 1970-talet i huvudsak berörde låg- och medelinkomsttagarna, och vissa grupper blev till följd av den allmänna utvecklingen utsatta för en relativt kraftig marginalbeskattning.

Principiellt är marginalskatterna en ofrånkomlig konsekvens av en fördelningsinriktad skattepolitik, och problemen kan därför icke helt elimineras.

Men härtill kommer att av tillgänglig statistik framgår att de snabbt växande avdragen i hög grad kommit att utnyttjas av människor med högre inkomster. Detta gäller i synnerhet underskott i förvärvskälla samt förlustavdragen. Effekten härav blir att den faktiska progressiviteten blir lägre än enligt den fastställda skatteskalen och olika för samma inkomst beroende på möjligheterna att utnyttja avdragen.

En begränsning av avdragen, som kan påverkas av inkomsttagarnas egna ekonomiska dispositioner, framstår som angelägen. Därigenom kan resurser frigöras som kan möjliggöra en sänkning av marginalskatterna utan att det behöver leda till en ökad ojämnhet i inkomstfördelningen efter skatt. Därigenom erhålls också en rättvisare beskattning inte minst mellan personer med samma inkomster och ett tydligare samband mellan den fastställda skatteskalen och den orlagda skatten.

I detta syfte föreslår vi i vår motion prövning av

att avdrag för underskott från en förvärvskälla endast får ske från inkomst eller överskott från samma förvärvskälla – dock att olika rörelser skall behandlas som en förvärvskälla,

att avdraget sker från skatten och inte från inkomsten samt

att ett räntetak införs.

En omläggning av skatten enligt dessa principer måste ske etappvis. Under denna övergångstid genomförs en successiv sänkning av progressiviteten och marginalskatten.

Den kraftiga inflation vi haft och de kraftiga värdestegringarna motiverar en skärpning av realisationsvinstbeskattningen. Vi föreslår därför i vår

motion att riksdagen hos regeringen begär förslag om en sådan skärpning i så god tid att den kan träda i kraft från den 1 januari 1980. I samband därmed bör också prövas möjligheterna att realisationsvinstbeskatta andra förmögenhetstillgångar som t. ex. diamanter, antikviteter o. d.

En rättvis beskattning kräver också att möjligheterna till skattefusk och skatteflykt så långt möjligt elimineras. I motionen framförs olika förslag härtill. Ett sådant förslag gäller någon form av generalklausul mot skatteflykt. Det är nu hög tid att regeringen framlägger den utlovade propositionen i frågan.

Den framtida skattepolitiken bör sikta till att förskjuta skatteuttaget från beskattning av hushållens inkomster till beskattning av produktionen.

Produktionen är den egentliga källan för all skattekraft. Att förskjuta skatteuttaget närmare produktionen ger flera fördelar. Om inkomsterna beskattas innan de utbetalas till hushållen bör detta leda till betydande fördelar ur effektivitets- och kontrollsynpunkt. Dessutom innebär en sådan förskjutning att skatteuttaget hos de enskilda hushållen kan begränsas. Detta leder i sin tur till att marginaleffekterna i inkomstskatten kan dämpas.

Vi har i vår motion konstaterat att skatten på hushållen innehåller ett betydande proportionellt element. I takt med ökade anspråk på den offentliga sektorn stiger denna proportionella del, dvs. kommunalskatten. Den progressiva statliga inkomstskatten ligger ovanpå denna proportionella del. När kommunalskatten ökar skjuts den progressiva skatten allt högre upp. Det finns därför mycket som talar för att delar av denna proportionella skatt lyfts av och ersätts med en indirekt skatt på produktionen.

I vår motion föreslår vi att en allmän produktionsfaktorsskatt införs fr. o. m. den 1 januari 1980. Skatten är en vidareutveckling av den tidigare arbetsgivaravgiften, som emellertid endast var en skatt på produktionsfaktorernas arbete. Den nya skatten baseras, till skillnad från arbetsgivaravgiften, på samtliga produktionsfaktorer. Enligt förslaget skall produktionsfaktorsskatten baseras på företagens lönekostnader plus bruttovinsten reducerad med skatter och avskrivningar. Den produktionsbeskattning vi tidigare haft har endast träffat lönesumman och ansetts missgynna arbeidskraftsintensiva företag jämfört med kapitalintensiva. En fördel med en allmän produktionsfaktorsskatt är att den är neutral i detta avseende.

Produktionsfaktorsskatten förutsätts bli avräknad från lönesumman och från ersättningen till kapitalägarna. Någon totalkostnadsökning för företagare inträffar således icke.

Det har sagts i kommentarerna till det framlagda förslaget att det inte är någon "tulipanaros". Nej, självfallet inte. Det finns över huvud taget få rosor på skattepolitikens område. Löntagarna kommer inte att slippa denna skatt och inte heller kapitalägarna, hoppas jag, eftersom den skall avräknas från ett eljest tillgängligt utrymme. Men produktionsfaktorsskatten är ett fördelaktigare sätt att ta ut den proportionella delen av skatten på. Det finns inga genvägar till att finansiera våra gemensamma kostnader, men väl olika metoder. Genom att produktionsfaktorsskatten förutsätts bli avräknad medför den icke ökade kostnader för de offentliga arbetsgivarna – kommuner

och landsting. Däremot får den långsiktiga effekter på skatteunderlagets utveckling som får beaktas i särskild ordning.

I motionen upprepar vi förslaget om att en viss del av den framräknade kommunalskatten skall få dras av från den statliga skatten. Detta ger från början en viss hjälp till medborgarna i skattetyngda kommuner och åstadkommer en bättre fördelningspolitisk profil. Preciserade förslag får framläggas när regeringen framlagt sin proposition om skatterna år 1980.

En omläggning av skatterna måste ha som utgångspunkt att skatteskalorna får den effekt som förutsattes när de fastställdes. Om vissa inkomsttagare genom överutnyttjande av avdragsmöjligheterna väsentligt kan nedbringa sin skatt och i stället åstadkomma en förmögenhetsuppyggnad, framstår inte skattebestämmelserna som rättvisa. Då kan viljan att fullgöra sin skattskyldighet hos de grupper som saknar möjlighet till liknande dispositioner komma att urholkas.

Det är sannolikt att den skattereform som det ibland varnas för – om den nu finns – mera har sin grund i att skattskyldigheten ofta icke är relaterad till den verkliga levnadsstandarden utan till en beskattningsbar inkomst, som kraftigt reducerats genom vissa medborgargrupperns egna privatekonomiska dispositioner. Därför måste en skatteomläggning inledas med en reduktion av de avdragsmöjligheter som är en följd av överutnyttjande av de nuvarande avdragsmöjligheterna. Som en följd härav kan en anpassning av marginalskatterna ske. De fastställda skatteskalorna kommer då att ge ett riktgare uttryck för den verkliga skattskyldigheten i resp. inkomstklass.

Därtill bör åtgärder vidtagas i syfte att förskjuta skatteuttaget från hushållens inkomster till beskattning av produktionen. Detta bör ske genom införandet av en allmän produktionsfaktorsskatt som avräknas från tillgängligt utrymme för löntagare och kapitalägare.

Herr talman! Socialdemokratin kan icke acceptera en social nedrustning som en utgångspunkt för en framtida skattepolitik. Den som i nuvarande läge vill visa litet sans och måtta måste inse att det saknas utrymme för generella skattesänkningar. Däremot finns anledning diskutera hur en rättvisare beskattning skall kunna uppnås än f. n., hur skattskyldigheten skall fördelas mellan medborgarna och vilka beskattningsmetoder som skall tillämpas i syfte att uppnå en effektiv finansiering av den offentliga verksamheten och en jämnare fördelning av de disponibla inkomsterna.

MARGOT HÅKANSSON (fp):

Herr talman! Vi har i snart tolv timmar hållit på med den sjätte allmänpolitiska debatten under denna valperiod och den andra med en liberal regering vid rodet.

Många och ibland ganska hänfulla ord har uttalats om minoritetsregeringens små möjligheter att föra en konstruktiv politik med stöd av endast 39 ledamöter i riksdagen.

Jag ämnar inte relatera något av detta i mitt anförande, endast konstatera att i ett läge där fortsatt arbete i trepartiregeringen var uteslutet har folkpartiet tagit sitt ansvar och fört en målmedveten liberal politik inom alla områden

och sökt så breda samförståndslösningar som möjligt i sakfrågorna. Det är också regeringens och riksdagsgruppens ambitioner att under våren 1979 fortsätta på samma väg.

Man kan ha olika uppfattningar om en minoritetsregerings möjligheter att föra en för landet ansvarsfull politik. Om man inte alltid tror att man själv sitter inne med de bästa lösningarna på alla frågor och problem är det ganska naturligt att vara öppen för andra partiers synpunkter. Att nå breda samförståndslösningar i sakfrågorna är mera betydelsefullt än aldrig så dräpande partipolitiskt käbbel – ofta om marginella skillnader.

Den grund som lades 1977 genom devalveringarna i april och augusti och utträdet ur valutaormen har varit av stor betydelse för att få den svenska ekonomin på fötter. Tillsammans med beslutet att ta bort den allmänna arbetsgivaravgiften och de ansvarsfulla avtal som träffades av arbetsmarknadens parter för 1978 och 1979 har det medfört att konjunkturen på ett avgörande sätt har vänt under 1978.

När världsmarknadspriserna i dollar på bearbetade varor steg med drygt 13 % steg de svenska exportpriserna, också i dollar räknat, med 2 %, dvs. de svenska relativa priserna sjönk med 9–10 %. Totalt ökade produktionen i landet med 2,5 % under 1978.

Bytesbalansen gentemot utlandet förbättrades kraftigt under 1978. Ett underskott i utbytet av varor, handelsbalansen, på 4,5 miljarder kronor 1977 förbyttes i ett överskott på 6 miljarder kronor 1978. Fr. o. m. sommaren 1978 har Sveriges industriproduktion åter börjat stiga sedan den stadigt varit i fallande sedan början av 1975.

Enligt de beräkningar som gjorts kommer uppgången i ekonomin att fortsätta under 1979. I år kan vi vänta en mer påtaglig uppgång inom verkstadsindustrin och vissa hemmamarknadsindustrier.

Trots den förbättring av konjunkturerna vi fått genom de vidtagna åtgärderna har den socialdemokratiska oppositionen kritiserat devalveringar, utträde ur valutaormen, sänkta arbetsgivaravgifter, ja, kort sagt samtliga åtgärder som vidtagits. Man vägrar från socialdemokratiskt håll att erkänna en framgångsrik ekonomisk politik om man inte själv sitter i regeringsställning och har stått för åtgärderna.

Det är dock väsentligt att fortsätta kampen mot inflationen. I löneavtalen för 1978 och 1979 sattes en gräns vid en ökning på 7,25 % mellan januari och december 1978. Om prisstegringen gått därutöver hade nya förhandlingar påkallats. Nu blev prisstegringarna endast 5,5 % för den perioden och under innevarande år beräknas inflationen kunna stanna vid 5–6 %. Det är viktigt att alla samverkar för att hindra en större inflation. Här har staten, kommunerna och företagen ett gemensamt ansvar.

Ingenting betyder mer för tryggheten och för en rättvis fördelning i ett samhälle än att människor har ett arbete. Under åren av ekonomisk knapphet och lågkonjunktur har det varit regeringens viktigaste uppgift att bekämpa arbetslösheten. Så har också tack vare de omfattande arbetsmarknadspolitiska insatserna arbetslösheten kunnat hållas på en låg nivå, 2–2,5 %. Det är en låg siffra jämfört med t. ex. OECD-ländernas arbetslöshetsiffror och även

jämfört med arbetslöshetssiffrorna under lågkonjunkturen 1971–1972, då socialdemokraterna hade regeringsinnehavet.

Under hösten 1976 tog riksdagen ställning till riktlinjer för regional- och sysselsättningspolitiken. Bl. a. skulle strävas efter att genom regionalpolitiska åtgärder tillgodose bygder och orter som utvecklats negativt, så att bättre balans kan skapas.

I det delbetänkande som sysselsättningsutredningen har lagt fram föreslås en kraftig förstärkning av det regionalpolitiska stödet till industrin och den privata tjänstesektorn. Viktigt är också att kommuner som ligger utanför de nuvarande stödområdena skall kunna placeras in enligt stödområdesprincipen.

I den regionalpolitiska propositionen, som regeringen aviserat till i slutet av mars, förväntar nog många län förslag till åtgärder som skall medföra en bättre utveckling av sysselsättning och stödåtgärder.

Tyvärr är det väl så att de flesta län dras med större eller mindre problem, och blir hela landet ett stödområde med olika variationer i stödets storlek, så kan stödet till varje region inte bli så omfattande eller betydelsefullt.

Trots detta måste jag för Blekinges del belysa en del av de svårigheter som det länet har att brottas med.

Under år 1978 har Blekinge län återigen minskat i fråga om folkmängden. Under de tre första kvartalen har folkmängden minskat med 210 personer, vilket är en högre siffra än året innan. Det är också det tredje året i rad som folkmängden minskar. Inget annat län har en så klart negativ tendens i sin befolkningsutveckling.

Olofströms kommun står för den största minskningen. Sedan år 1975 har Olofströms folkmängd minskat med 1 100 personer. Vad detta betyder i minskade skatteintäkter, outhyrda lägenheter och service inom olika områden, som inte kan utnyttjas fullt, är inte svårt att räkna ut. Det är en katastrofal minskning på fyra år.

Utflyttningen från länet utgörs till största delen av unga människor, och det medför en sned åldersstruktur.

Det föds allt färre barn i länet, och 1978 har antalet döda överstigit antalet födda.

Under 1970-talet har barn i åldrarna 0–6 år minskat med över 2 000, samtidigt som antalet personer över 64 år har ökat med 3 300.

Planering och ekonomi i kommunerna står inför stora problem, och under perioden 1978–1985 väntas enligt prognoser från länsstyrelsen antalet barn i åldrarna 0–6 år minska med ytterligare 200 och antalet personer över 64 år öka med närmare 2 000.

Vi har i Blekinge en övervikt av större konjunkturkänsliga företag, t. ex. Volvo, L M Ericsson, Uddcomb och varven. Allt tyder på en minskning av industrissysselsättningen.

Under perioden 1975–1982 bedöms 3 000 arbetstillfällen komma att försvinna.

Högskoleutbildningen i länet består av en yrkesteknisk högskolelinje. Det är nödvändigt med en utökad högskoleutbildning i Blekinge, om vi skall få

behålla de ungdomar som önskar en eftergymnasial utbildning. Med införandet av en utbildning för fiskare på gymnasial nivå, som startar 1979 på hösten, vore det kanske möjligt att fortsätta med en påbyggnad med högskoleutbildning för denna grupp. Länet har stora möjligheter att erbjuda en fortsatt högre utbildning inom t. ex. fiskeribiologi, hydrografi och havsforskning.

Karlskronavarvet och Sölvesborgsvarvet har speciella problem, som behöver ses över i utredningsarbetet för de mindre varven. 1979 ser det någorlunda hyggligt ut i fråga om beläggningen för Karlskronavarvet, men redan 1980 måste åtskilliga nya order komma in för att sysselsättningen inte drastiskt skall minska. Sölvesborgsvarvet har redan nu stora problem.

Det är av stor vikt att ett modifierat minjaktfartyg, M 80, får byggas vid Karlskronavarvet för att man skall få en färdig prototyp att visa upp för hugade spekulanter från andra länder. Enligt den ursprungliga tillverkningsplanen, som avsåg nio minjaktfartyg, skulle dessa ha tryggt sysselsättningen vid varvet för 150 man i sex år. Stora utvecklings- och konstruktionsresurser har satsats på detta projekt under fem år, och eftersom fartygstypen är defensiv är den mycket lämplig för export. Utvecklingsarbetet har kostat 13 milj. kr., som Karlskronavarvet och STU betalat.

Jag hoppas att sista ordet i denna för Karlskronavarvet och länet så viktiga fråga inte är sagt, och jag tror på en positiv lösning.

Det finns förvisso många viktiga områden – ungdomsarbetslösheten, vården och husläkarfrågan, barnen, de äldre och de handikappade – som skulle behöva tas upp i en allmänpolitisk översikt. Tiden medger tyvärr inte detta.

Efter denna korta probleminventering för Blekinge hoppas jag att den förbättring av konjunkturen som vi nu fått också skall medföra en positiv utveckling för länet. Förvisso finns det också industrier och företag med god orderingång och stabil sysselsättning. Detta har vi kanske lätt att glömma när vi diskuterar strukturproblemen i våra stora basnäringar och sysselsättningsproblemen. Små och medelstora företag baserade på en fri marknadshushållning under socialt ansvar har skapat en tillfredsställande ekonomisk standard för den enskilde och givit resurser till den sociala reformverksamheten. De små och medelstora företagen har betytt mycket och svarar i dag för hälften av sysselsättningen i det svenska näringslivet. Det betyder att inte mindre än en miljon människor är direkt verksamma i dessa företag. Dessa företag är ofta också mindre konjunktur känsliga och klarar sig bättre än de stora i tider med lågkonjunktur.

Utvecklingsfondernas resurser att hjälpa de mindre och medelstora företagen med lån, exportstöd och utveckling är av stor betydelse. Men det viktigaste för ett friskt näringsliv är att skapa förutsättningar för det genom en näringspolitik, ekonomisk politik och skattepolitik som gör att människor vågar satsa arbete och kapital på nyetablering och vidareutveckling av enskilda företag.

Alla goda krafter i länet arbetar också för att uppnå en gynnsammare utveckling för Blekinge. Kan man i allt arbete samverka i stället för att söka

strid där det inte är vare sig nödvändigt eller önskvärt kan förhoppningsvis mycket positivt vinnas både för hela landet och för de enskilda länen.

För att ett företag skall lyckas och gå bra behövs framåtsträvande, effektivitet, objektivitet och mindre av prestige. Jag tror, herr talman, att det är fyra ganska bra hörnpelare också i det politiska arbetet. Det är min förhoppning att en liberal folkpartiregering och riksdagsgrupp skall fortsätta att arbeta efter de intentionerna.

SVEN JOHANSSON (c):

Herr talman! Vi har avverkat flera timmar av den allmänpolitiska debatten – om man nu kan kalla den för allmänpolitisk. Jag är övertygad om att många medborgare i vårt land inte är nöjda med vad de sett och hört denna dag. Det är för mycket allmänpolitiskt som inte kommit fram. Detta är mycket allvarligt, inte minst för oss politiker.

Det skall bli intressant att se om vi i framtiden får en annan ordning, så att många flera frågor tas upp här i kammaren. Det har ju från flera håll sagts att blockpolitikens tid är förbi. Den dag det blir sant kommer kanske partierna att tvingas att syssla mera med de allmänmänskliga problemen och också ta upp dem i den allmänpolitiska debatten.

I debatten mellan partiledarna påstod Gösta Bohman att Olof Palme läser vissa dokument som den onde läser Bibeln. Herr Bohman använde ett fränare namn på den onde, och det skall bli intressant att se om det går att få in ett sådant ord i protokollet. Det går inte att komma ifrån frågan, varför man här i huset använder den ondes olika namn så ofta.

Men mer intressant än hur den onde läser Bibeln är hur vi människor gör det. Det är en viktig bok, världens mest spridda och lästa. Miljoner människor i vår värld älskar den boken och söker trots sin oförmåga och svaghet att efterleva dess bud. Jag möter många unga människor som spanar mot framtiden och drömmer om den. Och Bibeln ger dem vägledning och hjälp att hitta rätt. Jag har mött medelålders människor i livets kamp och strid som funnit tröst i den boken, och jag har mött många äldre människor som känner trygghet när de får öppna den gamla goda boken.

Det är beklagligt att det finns politiska system och länder som förbjuder denna bok och hindrar invånarna från att läsa den. Ge Bibeln dess rätta plats i samhället, den plats som den hade förut, och det skall bli en positiv sak för utvecklingen i framtiden.

Från Bibeln har vi fått den kristna livsåskådningen, som har varit vägledande vid uppbyggandet av vårt demokratiska samhällssystem. Bibeln får inte bara bli ett historiskt dokument. Den är lika nödvändig och effektiv för den vidare samhällsuppbyggnaden.

Den kristna livsåskådningen har gett oss respekt för livet, respekt för medmänniskans liv och egendom, och den har gett oss spelregler för den mänskliga samlevnaden. I dag upplever vi minskad respekt för livet och minskad respekt för spelreglerna. Det är en mycket allvarlig utveckling, och varje ansvarskännande politiker måste vara oroad över den. Skulden till denna utveckling kan inte bara läggas på dagens ungdom, utan i stor

utsträckning på den generation som har format utvecklingen. Det är mycket som vi har gjort rätt men också mycket som vi har gjort fel. Det allvarliga är det vi har uraktlåtit att göra.

Respekten för själva livet har sjunkit, och det ger utslag på många sätt och områden. Den kristna livsåskådningen utgör inte längre grunden för människans handlande. Normerna för mänsklig samlevnad har luckrats upp. Det började i hemmet med minskad respekt för föräldrarna och det fortsatte i skolan med minskad respekt för lärarna. Det har gått vidare med minskad respekt för samhällsordning, lagar, förordningar och polisväsende. Slagen har kommit lätt de senaste åren, och nu har vi nått dithän att respekten för dem som valts att styra landet är utomordentligt liten.

År 1975 genomfördes abortlagen, som ger rätt att utsläcka liv. Detta sker samtidigt som befolkningsfrågan blir alltmer brännande. I debatten frågas vilka åtgärder vi skall vidta för att stimulera människorna att skaffa fler barn. Något positivt svar på den frågan torde inte stå att få så länge man fortsätter att minska respekten för livet och inte inger människorna samma känsla som förut av vad det innebär att skapa liv, att vara mor och far. Dödshjälpsdebatten finns också med i bilden, och den påverkar människorna. Människan bär i sitt undermedvetna det hon ser, hör och läser, och detta bestämmer hennes handlande.

I en motion har jag tagit upp dessa frågor. Jag har också tagit upp frågan om själva aborten. Jag begär att man skall göra en utvärdering. Det är nu fyra år sedan abortlagen trädde i kraft, och tiden bör vara inne att göra en utvärdering av vilka negativa och positiva verkningar som lagens tillämpning har haft. Jag läste häromdagen i tidningen att i Amerika en väldig aktion är på väg mot den fria aborten. Man märker att detta har samband med den minskade respekten för livet.

Hemmen upplever något av en kris. Skilsmässorna är många. Om man frågar varför, är det svårt att få ett svar. Men allvarligt är det. Under 1978 förekom 27 000 skilsmässor i vårt land. Det gällde sådana personer som var vigda kyrkligt eller borgerligt. Om man därtill lägger dem som bara sammanbor, räknar man med att omkring 40 000 skilsmässor förekom förra året.

Jag vill inte kasta sten på någon, men genom min uppgift får jag så ofta syssla med dessa fall. När jag märker vad det innebär för båda kontrahenterna och för barnen, måste jag säga att jag är rädd för framtiden.

I skolan talas det om att man upplever något av en kris. Jag frågar: Varför? Jag har i en motion tagit upp detta med normerna. Jag skulle vilja säga: Ge de unga ledstjärnor, goda sådana, som kan vägleda dem. Ledstjärnor finns i den gamla goda boken: Bibeln.

Till människans primära utrustning hör ju förståndet och samvetet. Det är en mycket viktig sak när det gäller oss människor och den mänskliga samlevnaden att samvetet fungerar och att man kan appellera till människorna. Styrkan i gången tid var att man hade givit människorna upplysning om de regler som fanns. Man hade givit människorna kunskap om den Herre som stod bakom. Därför kunde man appellera till människans samvete.

Det är ganska intressant, när vi nu skall sätta oss ned och deklarerar. Vi skall försöka hitta våra inkomster och utgifter och göra berättigade avdrag. Men när vi är färdiga står det alljämt att vi har gjort deklarationen "på heder och samvete". Man räknar med att människan har ett samvete och att detta skall reagera. Men inte bara i deklarationstider utan hela året bör det reagera, om vi skall ha ett bra samhälle.

Jag skulle kunna fortsätta att tala om det som är viktigt. Jag skulle vilja nämna något om massmedia. Jag kom för en liten stund sedan in i TV-rummet. Där pågick en film. En människa satt med flaskan och drack sig redlös.

Vid ett annat tillfälle satt några ungdomar framför TV:n och såg på ett sådant här program, för de är ju ganska vanliga. Jag frågade: Varför dricker *ni*? Då svarade de: Därför bl. a. att de äldre dricker och därför bl. a. att sådant här är intressant, för det visas ju i TV.

Jag tycker att detta är en mycket allvarlig sak, som vi måste tänka på.

På tal om massmedia och TV vill jag också framhålla att det finns program som vi frågar efter och som föräldrarna frågar efter ute i vårt land, nämligen kristna barnprogram. Det är förvånande att Sveriges Radio och TV alljämt vägrar att sända kristna barn- och ungdomsprogram. Vi väntar otåligt att man skall ta hänsyn till de många som kräver sådana program. Man kan ibland känna sig litet ensam att aktualisera dessa frågor, men ändå vill jag hålla dem levande. Jag är optimist, ty inte minst hos många av vår tids ungdomar – jag träffar dem också här i huset när de kommer på studiebesök – möter man en längtan efter livets mening. Och livets mening har den gamla goda boken mycket att säga om.

När 95 % av svenska folket vill tillhöra folk- och frikyrkan, då bör de här frågorna ha stor plats i vårt samhälle och också här i riksdagen.

Till sist, herr talman, skulle jag vilja läsa upp ett stycke ur en artikel i Dagens Nyheter häromdagen. De som är intresserade kan söka upp artikeln och läsa den helt och hållet. I rubriken stod det med stora bokstäver: "Ärlighet – inte lönsam." Sedan stod det så här: "Hur ska det gå med solidariteten människor emellan när det i praktiken blir allt mera lönsamt att vara osolidarisk?"

Det är en ekonom som tar upp den här frågan. Han gör en vidräkning med det moderna samhället där allt är till salu för 30 silverpenningar, och så slutar han: "Den sociala väven hålls samman av enkla hedersregler som utprövats av människor från generation till generation." – Det är den kristna livsåskådningen som har givit oss dessa hedersregler. – "Nu hotas allt detta av den kommersiella moral som lovar att allt är till salu. Om alltför många visar att ärlighet inte varar längst, så varar den inte länge."

STEN SVENSSON (m):

Herr talman! De senaste årens utveckling på arbetsmarknaden och de sociala effekterna av speciellt ungdomsarbetslösheten är ett centralt samhällsproblem. Ungdomens situation är allvarligare än tidigare helt enkelt därför att ungdomarna blir fler. Men ungdomsarbetslösheten är också en följd

av svagheten i svensk ekonomi. Det skapas inte tillräckligt med nya arbeten för att ersätta dem som försvinner i olönsamma företag.

Även om vi nu har registrerat tecken på en begynnande uppgång inom näringslivet, har ungdomarna fortfarande betydande svårigheter att få arbete på öppna marknaden. Skall vi snabbt kunna förverkliga den s. k. ungdomsgarantin, måste alla tänkbara åtgärder och ansträngningar sättas in för att tillförsäkra alla ungdomar arbete, praktik eller utbildning.

Arbetsmarknadsmyndigheterna fortsätter sina ansträngningar. Arbetsförmedlingen byggs ut och verksamheten intensifieras särskilt för ungdomsgrupperna. Beredskapsarbete tas fram på olika sätt, och man söker intressera ungdomarna för olika former av utbildning. Många är emellertid skoltrötta och har lämnat grundskolan med i vissa fall svaga betyg. Detta förhållande kan för en del medföra ett nedsatt självförtroende, vilket inte bara minskar studiemotivationen utan också visar sig då de söker arbete.

I andra fall kan riskerna för mera långtgående sociala störningar göra sig gällande. Sysslöshet kan leda till psykiska problem, kanske begynnande kriminalitet, missbruk av alkohol och narkotika etc. Jag vill dock varna för generaliseringar när det gäller dylika påståenden. Det är fråga om enskilda fall, men dessa blir ofta så uppmärksammade att de kan dra bort uppmärksamheten från de bakomliggande orsakssammanhangen.

För att kunna föreslå och inte minst kunna vidta effektiva åtgärder erfordras en långtgående kännedom om ungdomsarbetslöshetens orsaker. Det är inte bara nivån på utbudet av lediga platser det handlar om. Det finns en rad faktorer av betydelse i sammanhanget, och jag skall nämna några:

De minderårigas löner och lönesatser har ökat proportionellt mer än de äldres under senare år.

Samspelet mellan arbete och utbildning/praktik.

Snedvridande effekter av parallella utbildningssystem och nivåerna för studiestöd i olika system jämfört med lönenivåerna.

Arbetsgivarnas attityder, t. ex. kostnadsaspekter.

De arbetssökandes attityder, t. ex. invändningar mot arbetsmiljön.

Arbetsförmedlingens arbetssituation.

Åldersgränser ur arbetarskyddssynpunkt.

Ekonomiska skyddsnät.

Stödet till lärlingsutbildningen i relation till annan utbildning och beredskapsarbete för ungdom.

Debatten om en betygfri skola.

Krav och ekonomiska bindningar som trygghetslagarna lägger på arbetsgivarna.

Samhällets ungdomspolitik. Omsorgs- och uppfostringsproblem.

Flera undersökningar visar att fler personer skulle ha varit anställda om inte Åmanlagarna hade fått nuvarande utformning. Sveriges Företagares riksförbund redovisade i april 1978 ett resultat från en enkätundersökning som visar att 130 000 nya industrijobb hade kunnat erbjudas – t. ex. arbetslösa ungdomar – under de senaste två åren utan Åmanlagarnas regler.

De höga minimilönerna för privatanställda är också ett problem. Spänn-

vidden till yrkesarbetare är alltför liten. Allt detta gör att arbetsgivarna ställer sig tvekande till nyanställningar.

Ungdomsarbetslöshet kan också orsakas av motsatta problem. Samtidigt som företag drar ner på takten, avskedar, inför anställningsstopp eller håller i gång med statliga bidrag så finns det faktiskt företag som gärna vill nyrekrytera. Men trots stora ansträngningar kan de inte få den personal som behövs.

På senare tid har dylika händelser refererats i massmedia. Följande avsnitt ur länsarbetsnämndens i Skaraborgs län redogörelse för arbetsmarknadsutsiktterna vintern 1978/79 kan tjäna som exempel på de problem som redovisas och utgöra en aktuell attitydbeskrivning:

”*Bilindustrin* beräknar att under 1979 ha ett nettorekryteringsbehov på ca 100 personer i Skövde och att med personalersättningsbehovet behöva rekrytera ca 100 personer totalt. Detta kan, med hänsyn till det motstånd som finns bl. a. hos ungdomar mot att ta industriarbete och skiftarbete, komma att medföra vissa svårigheter som fordrar intensifierade förmedlingsinsatser.”

I en ortstidning kunde man för en tid sedan läsa följande: ”Det verkar som det är väldigt låst på arbetsmarknaden. Trots att man dagligen läser om avskedanden, permitteringar och liknande så kan vi ändå inte få det folk vi vill ha.” Detta säger platschefen för ett slakteriföretag i ett uttalande.

Man understryker samtidigt att det är fråga om arbeten som inte kräver någon nämnvärd yrkesutbildning. Det kan i många fall vara arbeten som lämpar sig för just arbetslösa ungdomar. Från företagets sida räknar man upp ett antal troliga orsaker till de negativa attityder man möter:

Motstånd mot skiftarbete.

Man är bunden till den ort där man bor.

”De vill inte bryta upp från sin miljö, utan kräver att få arbete på sin egen ort. Det var mycket lättare att flytta folk för 10 år sedan,” påpekas det.

Arbetsmiljön är en annan faktor. Man vill trivas på sitt arbete. Samtidigt börjar allmänheten att reagera. Inställningen speglas på insändarsidorna. Ett exempel är följande kommentar till en ung mans beteende på en ny arbetsplats: ”När första dagen hade gått, så kom den nyanställde och sa: vad ska jag gå här för och få 22:50 i timmen, när jag får 20 kronor i timmen genom att stämpla som arbetslös och inte behöver göra någonting?” Insändarskriften fortsätter: ”Man fick en ny man genom arbetsförmedlingen och han stannade i tre dagar. Sedan gick han med samma motivering som den andre, att det var bättre att stämpla och få betalt som arbetslös än att gå här och jobba! — — — Inte så konstigt att det råder en arbetslöshet. Ingen tycks vilja arbeta! Man undrar vem som betalar allting. Det måste ju vara vi andra som fortfarande håller på och trälkar med ett arbete. Kan någon ge ett ärligt svar”, frågar insändarskriften. Vederbörande riktar sina frågor till oss politiker och till arbetsmarknadsmyndigheterna.

Den 12 januari i år skrev tidningen Expressen:

”Metall och arbetsförmedlingen i Trollhättan skall nu göra gemensam sak för att få de arbetslösa i staden att ta de jobb som finns på SAAB.

Detta sedan det blivit känt att SAAB rekryterar arbetskraft från Finland —

trots att det finns 654 arbetslösa i Trollhättan.

Vi måste kanske sätta lite hårdare press på de arbetslösa att ta de jobb som erbjuds, säger arbetsförmedlingens chef . . .

Enbart i gruppen 25–34 år finns det drygt 200 arbetslösa i Trollhättan.

Ombudsmannen i Metalls avdelning säger:

Om alltför många rekryteras utifrån kan arbetslösheten i Trollhättan öka dramatiskt. Utöver de 654 registrerade arbetslösa i Trollhättan tillkommer 350 i beredskapsarbeten och 500 i arbetsmarknadsutbildning. Det finns 136 lediga jobb i staden.”

Nu har reaktionerna mot liknande händelser börjat komma från arbetsmarknadsmyndigheterna. I det senaste numret av LO-tidningen uttalar generaldirektör Bertil Rehnberg följande: ”Ungdomar skall ha ett rimligt rådrom – en rimlig tid när de får chansen att välja och pröva yrkesbana. Men sen får de lov att ta ett anvisat jobb. Fortsätter de att säga nej till erbjudna jobb måste förmedlingen kunna meddela det till arbetslöshetskassan.”

Ytterligare förklaringar till ungdomsarbetslösheten finns att söka i den nya skolans funktionssätt. Skolan alstrar skolleda och studieavbrott. Skolan ger inte heller en tillräcklig yrkesförberedelse, samtidigt som den brygger in på arbetsmarknaden som bl. a. företagsskolor och lärlingsutbildning utgjort har förlorat i betydelse.

Åtgärder är därför nödvändiga på både kort och lång sikt! Den viktigaste åtgärden för att komma till rätta med ungdomsarbetslösheten är att få fart på ekonomin, så att det skapas fler arbeten. När expansionen i näringslivet stannar av och allt fler företag inför anställningsstopp uppstår stora svårigheter för de nytillträdande på arbetsmarknaden.

Den näst viktigaste åtgärden är att få en bättre fungerande skola. Vår nuvarande skola är alltför teoretiskt inriktad. Många naturvetenskapliga ämnen har bantats på schemat. Skall vi kunna ta upp konkurrensen med de nya industriländerna i t. ex. Östasien – men också framdeles i nuvarande utvecklingsländer – måste vi ha en hög teknisk skicklighet. Den grunden måste läggas redan i grundskolan!

Andra åtgärder som är viktiga är att få en större rörlighet på arbetsmarknaden. En ändring av Åmanlagarna är exempelvis en åtgärd som kan ge ungdomen fler möjligheter att pröva på olika arbeten. Ungdomen har hittills fått erfara att det inte går att lagstifta fram ett visst antal arbeten. Åmanlagarna har satt tryggheten för de redan anställda i centrum och höjt trösklarna för dem som vill in på en ny arbetsplats.

En större lönedifferentiering mellan ungdomar och äldre yrkeskunnig arbetskraft ökar säkert också ungdomens sysselsättningsmöjligheter. Lärlingsutbildningen måste återfå sin tidigare betydelsefulla roll. Statsbidragen till sådan utbildning måste höjas i nivå med de bidrag som man nu utger till företag som anordnar beredskapsarbeten för ungdomar.

Hantverksyrkena har kommit i blickpunkten på senare tid. Typiska hantverksyrken, som exempelvis skomakare och möbelrenoverare, tycks gå mot en renässans i takt med att slit-och-släng-mentaliteten är på tillbakagång. Det uppges från hantverks- och småindustriorganisationernas sida att man

beräknar att ca 15 000 ungdomar skulle kunna få lärlingsutbildning, om erforderligt stöd ges från samhällets sida, t. ex. på samma nivå som de studiemedel som utgår till studerande i gymnasieskolan. I budgetpropositionen föreslås emellertid att nuvarande bidrag höjs med 65 % men att antalet bidragsrum, 1 600, hålls oförändrat. Det bör observeras att den föreslagna höjningen sker på en mycket blygsam nivå. Bidraget täcker ej på något sätt kostnaderna för instruktörer, undervisningsmaterial, lokaler, utrustning m. m.

Storleken av statsbidraget till lärlingsutbildning är nu 56 öre per timme. Med den föreslagna höjningen blir det 93 öre. Grundbidraget kommer då att utgöra endast 3,5 % av lärlingslönen inkl. sociala kostnader!

Om bidraget ställs i relation till anslagen för arbetsmarknadspolitiska åtgärder – t. ex. beredskapsarbete för ungdomar – framstår blygsamheten i ännu mer öppen dager.

När man i dag ger bidrag på 75 % av kostnaderna för beredskapsarbete upp till 6 månader för ungdomar mellan 16 och 20 år, är det ganska svårförståeligt att ett företag som ger ungdomar en treårig yrkesutbildning inte skall få åtminstone samma ersättning som företagen får, om de utan nämnvärda förpliktelser ger ungdomar sysselsättning genom beredskapsarbete.

Den strukturomvandling som pågår – och som måste fortsätta – kommer att ställa större krav på dem som är verksamma och som vill vara verksamma i arbetslivet.

Särskilda åtgärder måste också vidtas för att underlätta ungdomens inträde på arbetsmarknaden. Ungdomar såväl på grundskolans högstadium som inom gymnasieskolan måste få ökade möjligheter att vara verksamma ute i arbetslivet. Den nuvarande pryoverksamheten torde inte alls ge den inblick, erfarenhet och sociala träning som bör vara syftet med verksamheten. Vad som erfordras är att ungdomar med intresse för ett visst yrkesarbete bereds möjlighet att pröva på detta under viss tid och i planerad form, så att en värdering av erfarenheterna för varje elev blir möjlig.

Med bl. a. dylika åtgärder kan ett felaktigt val av studieinriktning eller yrkesarbete undvikas och elevernas föreställningar om arbetslivet ges en mera verklighetstrogen prägel. Utbildning varvad med praktik är därför – som regering och riksdag redan förordat efter förslag från sysselsättningsutredningen – ett bra alternativ.

I sammanhanget måste betydelsen och värdet av fostran i hem och skola understrykas. Ungdomarna måste få bättre förutsättningar att handla under eget ansvar och efter goda normer och värderingar.

Självfallet bestäms förutsättningarna för sysselsättningspolitiken av den internationella konjunkturutvecklingen. Men vi har dock att främst söka orsakerna till sysselsättningsproblemen inom landet.

För att klara sysselsättningsproblemen på lång sikt måste samhällsekonomin vara i balans. Näringslivet måste kunna få arbeta med en internationell konkurrenskraft. Utvecklingskraften inom företagen måste tas till vara. Vi måste skapa bättre förutsättningar för nyföretagande och för utveckling av nya idéer.

Summerar man alla de krav på nyetableringar, nylokaliseringar etc. som kommunerna redovisar i länsplaneringsarbetet, kan man konstatera att nyföretagandet i vårt land måste mångdubblas.

En positiv utveckling för näringslivet är en grundläggande förutsättning för att problemen för utsatta grupper – ungdomar, handikappade, äldre, kvinnor – skall kunna lösas. Alla andra åtgärder innebär att man eljest överflyttar arbetslöshetsproblemen till andra medborgargrupper.

I en social marknadsekonomi är det konsumenterna som genom sitt fria val av varor och tjänster skapar den efterfrågan som det är näringslivets uppgift att tillgodose. Näringslivets uppgift är *inte* att ta fram speciella arbetsplatser eller särskilda arbeten. Vi kan inte – lika lite som i andra länder – kräva att företagen skall utföra tjänster eller tillverka varor som inte går att sälja. Det lönar sig inte heller – som en del socialister inbillar sig – att lagstifta fram ett visst antal jobb.

Förutsättningarna för att bereda arbete åt alla måste baseras på ett konkurrenskraftigt näringsliv.

Varför inte genomlysa all denna problematik på samma sätt som skett med energifrågorna eller som nu sker med sysselsättningspolitiken?

Enbart ett erkännande från många politikera, att det finns sådana samband, skulle betyda mycket positivt. De åtgärder som samhället måste vidta måste mera bygga på insikter än på åsikter om den verklighet som orsakar ungdomsarbetslösheten.

KARIN ANDERSSON (c):

Herr talman! Det har i dag talats mycket om arbetslöshet, även i det senaste inlägget. Att vilja arbeta men inte få jobb är ett välkänt förvärvshinder för både kvinnor och män. I den bistra situationen har många hamnat under den senaste lågkonjunkturen. Att vilja arbeta, få jobb, men inte kunna ta det är ett mera undanskymt problem – men så är det bara kvinnor som drabbas av det också. Jag skall senare komma tillbaka till det.

Men jag skall börja med dem som inte har kunnat få jobb. Arbetslösheten har särskilt drabbat de relativt nya och nytillträdande på arbetsmarknaden – ungdomar och kvinnor. Dessa grupper har genomgående haft högre arbetslöshetssiffror än männen. Många kvinnor anmäler sig inte ens som arbetssökande, eftersom de vet att det inte finns arbete för dem på den plats där de av familjeskäl är bundna. Deras arbetslöshet är dold för statistiken.

De stora skillnader i kvinnors förvärvsfrekvens som finns mellan olika regioner talar sitt tydliga språk om dold arbetslöshet. Enligt arbetskraftsundersökningen i oktober 1978 var förvärvsfrekvensen för kvinnor mellan 16 och 74 år i Stockholms län 68 %, i Östergötlands län 60,7 %, i Norrbottens län 56,8 % och i Kalmar län, som låg lägst, 55,9 %. Det är alltså en skillnad på mer än 12 procentenheter mellan Stockholms län och Kalmar län. Skillnaden är egentligen större, därför att kvinnor i glesbygd också arbetar kortare tid per vecka än kvinnor i storstadsområden.

När det gäller män finns det också skillnader i förvärvsfrekvens, men den är mindre och deras förvärvsfrekvens ligger genomgående på en betydligt

högre nivå. Skillnaderna mellan mäns och kvinnors förvärvsfrekvens i de län som jag har nämnt varierar från 13 procentenheter till 27 procentenheter. Skillnaderna är störst i Kalmar län.

Som Nils G. Åsling underströk tidigare i dag behövs det en målmedveten regionalpolitik. Den är livsviktig inte minst för kvinnorna och deras sysselsättningsmöjligheter. Jag skulle vilja säga att den just nu är alldeles särskilt viktig. Det finns nämligen en stor risk för att den begynnande högkonjunkturen leder till att suget på arbetskraft från de stora orterna ökar, och det skulle vara förödande om man nu, liksom vid tidigare högkonjunkturer, skulle följa minsta motståndets lag och stimulera och subventionera arbetskraftens flyttning. Den utvecklingen missgynnar alltid kvinnorna. I stället bör alla krafter sättas in för att stimulera etablering av företag och arbetstillfällen ute i regionerna. Detta är i hög grad en jämställdhetsfråga eller som centern uttrycker det i sin partimotion: "Med våra utgångspunkter – att det är samhällets uppgift att försöka skapa likvärdiga sysselsättningsmöjligheter för män och kvinnor i hela landet – är en aktiv regionalpolitik en betydelsefull jämställdhetsfråga."

Koncentrationspolitiken är i alla sina aspekter och i alla sina konsekvenser ett hot mot jämställdheten. Jämställdhet mellan kvinnor och män kan bara uppnås i ett samhälle där alla människor har möjligheter att påverka utvecklingen och sin egen livssituation, ett samhälle med närhet mellan bostad, arbete och service, ett samhälle där gemensamt ansvarstagande skapar gemenskap mellan människorna och därmed trygghet för barnen. Det är det målet för samhällets utformning som ligger bakom centerns agerande i planeringsfrågor både här i riksdagen och i länen, inte minst i Stockholmsregionen där jag själv som centerpartist har haft möjlighet att påverka utvecklingen.

Det är inte bara beträffande den rikspolitiska planeringen som vi behöver tänka om. Det gäller kanske i ännu högre grad i fråga om länsplaneringen och den kommunala planeringen. Fortfarande har man i planeringsförutsättningarna tagit mycket liten hänsyn till att kvinnor förvärvsarbeta och att fler vill förvärvsarbeta. Man har i varje fall inte dragit konsekvenserna av detta vid planeringen. Det är nu dags för alla partier att göra detta. Gjorda undersökningar visar klart att kvinnors förvärvsfrekvens är beroende av tillgången till lokala arbetsmarknader, och här kommer jag tillbaka till de andra förvärvshinder som jag inledningsvis nämnde. Att vilja arbeta, kunna få arbete men inte kunna ta det, det är en situation som i stort sett bara kvinnor kan råka i. I varje fall känns det för mig överkligt att tänka att en man kan tvingas säga nej till ett arbete, därför att han inte har tillgång till familjens bil eller därför att han inte fått daghemsplats för sina barn. Många kvinnor är i den situationen. Hur många vet vi inte. Den omfattande kartläggning som nu sker i jämställdhetskommitténs regi av de kvinnor som uppger "arbete i eget hushåll" som huvudsaklig arbetsuppgift bör kunna ge svar på den frågan. Därefter vet vi också bättre var vi skall sätta in åtgärderna – och vilka.

Herr talman! När jag i dag inte kommer att gå närmare in på bristerna i barnomsorgen som ett förvärvshinder beror det inte på att jag inte tycker att

detta är viktigt utan på att jag i dag tänkte ta upp andra problem. Jag vill ha sagt detta innan jag går vidare, för att undvika att bli missolkad.

Vad vi redan vet genom olika undersökningar är att den utveckling som styrs genom den fysiska planeringen går tvärtemot vad som är önskvärt ur kvinnors synpunkt. Den går mot ökat avstånd mellan bostad och arbete, också i tätbefolkade områden. Boendet glesas ut och arbetsplatserna koncentreras. Det innebär längre arbetsresor, vilket är ett betydande förvärvshinder för kvinnor.

Detta kom tydligt fram vid det försök med kollektiv trafik vilket sysselsättningsutredningen genomfört i Lindesberg och i vilket jämställdhetsdelegationen deltog. Hälften av alla icke förvärsarbetande kvinnor som uppgav sig vilja ha arbete saknade tillgång till bil för arbetsresor. Den bil som fanns i familjen användes av mannen för hans arbetsresor, och en tredjedel av de kvinnor som sökte arbete angav också resorna som största hinder.

Det finns olika sätt att tackla problemet. Medveten planering av arbetsplatser och boende i närhet av varandra är ett sätt, men det behövs stark styrning för att bryta den trend mot koncentration vi haft så länge. En inom länen decentraliserad offentlig sektor skulle ha en väsentlig betydelse för lokala arbetsmarknader. Bättre – och okonventionellare – kollektiva kommunikationer är ett annat sätt. Sysselsättningsutredningens försök visar vilken betydelse för kvinnors möjligheter att förvärsarbete en medveten satsning på kollektivtrafik har, om den anpassas till reguljära arbetstider, till var arbetsplatserna finns – och till resandemängden.

Nu löser man i stället tillgängligheten till arbetsplatserna med ökad biltäthet, vilket ur många aspekter är olämpligt. Jag behöver bara nämna resursslöseriet och miljöaspekterna. Tendensen är redan fullt klar: allt fler hushåll har två bilar. Men även om vi kan lösa kommunikationsfrågan, innebär långa dagliga resor alltid en påfrestning. Det är nödvändigt att vi sätter gränser för vad som skall krävas av människor i det avseendet.

Undersökningar i Stockholmsområdet visar att den genomsnittliga tiden för dagliga arbetsresor med kollektivtrafik är 39 minuter för enkel resa och att mer än en tredjedel av alla som åkte kollektivt till sitt arbete hade mer än 45 minuters resa var väg. Undra sedan på att situationen upplevs som stressande.

Deltid med de nackdelar detta ofta innebär kan te sig som den enda lösningen, i varje fall för kvinnor som ju fortfarande har det huvudsakliga hemansvaret. Det är också kvinnor som tillgriper deltid. Jag tycker att det är litet cyniskt att, som socialdemokraterna och LO, vilja avskaffa deltiden utan att göra något för att avskaffa orsakerna till den.

Ett förvärvshinder är också att kvinnor är så rädda att pröva på nya yrken. Vi har en oerhört starkt könsbunden arbetsmarknad. Om systemet med lokala arbetsmarknader skall fungera, krävs det att kvinnor och män väljer mindre könsbundet. Motståndet mot att gå in i ett otraditionellt arbete är starkt före, men när väl steget tagits ut på den annorlunda arbetsplatsen brukar belåtenheten vara stor. Men här krävs det information och stimulans. Vi har inom arbetsmarknadspolitiken olika åtgärder i syfte att stimulera

kvinnor och män till otraditionella yrkesval – dels den kvotering som är knuten till lokaliseringsbidraget, dels det s. k. jämställdhetsbidraget.

Kvoteringsbestämmelsen innebär att varje företag som nyanställer med statligt lokaliseringsstöd skall rekrytera minst 40 % kvinnor resp. män. En utvärdering som gjordes efter två år visar, att det haft viss effekt. 41 % av de nyanställda i de 265 företagen var kvinnor, och andelen kvinnor hade totalt ökat från 16 till 18 %. Flera av företagen hade anmärkt att kvinnor hade kort yrkeserfarenhet och utbildning, vilket företagen betraktade som en nackdel.

Tyvärr har alltför många dispenser beviljats under den senaste lågkonjunkturen. Bestämmelserna måste följas om de skall ge effekt. Här borde f. ö. jämställdhetsbidraget kunna komma väl till pass som komplement, särskilt om det får den nya utformning som arbetsmarknadsstyrelsen och jämställdhetskommittén har föreslagit regeringen och som jag utgår från att regeringen kommer att ansluta sig till. Förslag är aviserat i budgetpropositionen. Genom att utnyttja jämställdhetsbidraget får företagen hjälp till den utbildning som kan vara nödvändig för arbetskraft utan yrkeserfarenhet, som anställs i enlighet med kvoteringsbestämmelsen vid lokaliseringsbidrag.

Jag efterlyser en större medvetenhet från arbetsmarknadsmyndigheternas sida om kvinnors situation på arbetsmarknaden och om vad man bör göra för att avhjälpa de brister som finns. En sådan medvetenhet borde leda till en mer konsekvent användning av anvisade medel i syfte att stärka kvinnornas ställning i glesbygden, där den är som svagast.

Herr talman! Min talartid är snart förbrukad, men jag vill slutligen säga några ord om invandrarna.

Jag tror att det är på tiden att vi inser och i alla olika sammanhang tar hänsyn till att Sverige är och kommer att förbli ett land med många språkliga och kulturella minoriteter. Sverige är inte längre ett homogent land. Vi har f. n. omkring en miljon människor i vårt land som har annat ursprungsland än Sverige, och vart fjärde barn som föds i Sverige har föräldrar med annat ursprungsland.

Vi har fastställt stolta mål för vår invandrapolitik, men vi har inte alltid kunnat leva upp till dem. Jag klandrar ingen särskild för det, inte heller något särskilt parti. Sanningen är väl den att vi alla har underlåtenhetssynder i det sammanhanget, för trots den ambitiösa målsättningen har invandrarna generellt lägre standard med sämre arbets- och boendeförhållanden än svenskar. De har högre arbetslöshet, och i det avseendet är det återigen särskilt ungdomarna och kvinnorna som drabbas. Invandrarna lever ofta isolerade från den svenska befolkningen. Dessutom utsätts många invandrare för våra fördomar, som tar sig uttryck i ringaktning och ibland i rena trakasserier. Värst är det om detta drabbar barn, och detta tycks bli allt vanligare enligt rapporter från skolor.

Skall vi undvika större problem i framtiden, måste vi göra något nu.

I en centermotion har vi krävt en rad olika åtgärder. Jag skall nämna några.

Det är nödvändigt att engagera de stora folkrörelserna i en omfattande

kontakt- och informationsverksamhet. Inte minst viktig är informationen till den svenska befolkningen om invandringens positiva betydelse för Sveriges ekonomi och kulturella liv, om invandrarnas kulturer och hemländer och om nödvändigheten av ett ökat samarbete mellan invandrarna och oss infödda. Vi har i motionen anvisat medel för en sådan informationsatsning.

Vi har också tagit upp barnens och invandrarkvinnornas problem. Hemspråksreformen var en viktig reform. Tyvärr börjar hemspråksträningen i förskolan för sent. Hittills har bara sexåringar fått del av den. Riksdagen beslöt i fjol och socialministern föreslår nu statsbidrag också för femåringar i förskolan. Men också detta är för sent. Ett invandrarbarn på ett helsvenskt daghem blir "språkdränkt" långt före femårsåldern, om inte hemspråket innan dess blivit stimulerat. Vi vill att kommunerna skall få disponera statsbidraget mer flexibelt, så att hemspråksträning kan sättas in också för de små barnen.

Enspråkiga finska klasser i gymnasieskolan har efter initiativ från centern med stor framgång prövats i Stockholm. Det finns skäl att gå vidare på den linjen för att tillgodose särskilda behov.

Slutligen några ord om invandrarkvinnorna, som jag känner särskilt varmt för. Många är hemarbetande eller arbetar på udda tider med flera arbetsgivare. De blir isolerade och går miste om svenskundervisning på betald arbetstid. Men det är oerhört viktigt att de lär sig svenska, inte minst med tanke på barnen. Vi föreslår att det skall utgå viss timersättning för dessa kvinnor, när de deltar i den frivilliga svenskundervisningen.

Herr talman! Jag tror att vi kan vara ganska förvissade om att de insatser för invandrarna som vi gör nu kommer att betala sig i form av minskade problem i framtiden.

ELVER JONSSON (fp):

Herr talman! Arbetsmarknadspolitiken är en huvuduppgift för regeringen. Att bekämpa arbetslösheten och skapa trygga jobb är den viktigaste uppgift som regering och riksdag står inför. Syftet är att skapa jobb åt alla. Var och en skall efter förmåga kunna delta i arbetslivet. Kvinnor och män skall ha lika möjligheter och samma ansvar. Särskilt viktigt är att bereda ungdomar praktik och utbildning inför inträdet på arbetsmarknaden.

En utdragen lågkonjunktur men också en ambitiös målsättning för arbetsmarknadspolitiken har drivit fram den största satsningen någonsin på att upprätthålla sysselsättningen. De arbetsmarknadspolitiska insatserna har kommit att omfatta mer än 5 % av arbetskraften. Till det skall läggas sysselsättningseffekten av en rad selektiva åtgärder, främst inom regional- och näringspolitiken. En ambitiös trygghetspolitik som konsekvent drivits av regeringen utgår från att välfärdssamhällets sociala skyddsnät bl. a. har till syfte att människors levnadsvillkor inte enbart skall styras av om de tillfälligtvis är arbetslösa eller har sysselsättning.

Men en övergripande sysselsättningspolitik består för en liberal regering inte bara av arbetsmarknadspolitik i traditionell mening. Den långsiktiga sysselsättningspolitiken måste ses i ljuset av näringslivets strukturföränd-

ringar. Fler och tryggare arbetstillfällen förutsätter en framgångsrik ekonomisk politik som stimulerar efterfrågan, upprätthåller den internationella konkurrenskraften och håller tillbaka prisstegringarna. Fler och tryggare arbetstillfällen förutsätter en näringspolitik som är nödvändig om svenskt näringsliv skall stå starkt också i framtiden. Fler och tryggare arbetstillfällen förutsätter också en regionalpolitik som sprider jobben också till de utsatta delarna av vårt land och stödjer dem som drabbas av konjunktur- och strukturförändringar – inte minst dem som har särskilda svårigheter att få ett fotfäste på arbetsmarknaden. Som en förutsättning kommer regeringen därför, för vår behandling här i kammaren, att under de närmaste månaderna lägga fram två omfattande propositioner om näringspolitik och regionalpolitik. Samtidigt kan sysselsättningsutredningens slutbetänkande sändas ut på remiss och långtidsutredningen bli föremål för diskussion och ställningstagande. Arbetet med sysselsättningspolitikens långsiktiga inriktning kan därför på allvar sättas i gång.

Även under normalkonjunkturer finns det anledning att räkna med att behovet av arbetsmarknadspolitiska insatser och förmedlingsservice kommer att öka. 350 nya tjänster till arbetsförmedlingen innebär en kraftig satsning.

Herr talman! Trots det goda resultatet av regeringens ekonomiska politik måste beredskapen på arbetsmarknadspolitikens område vara oförändrat hög. Det ingår i en liberal arbetsmarknadsfilosofi att skapa förutsättningar för en tryggad arbetsmarknad. Nya metoder måste ständigt utvecklas för att möta nya tiders krav. I dag har tio län försöksverksamhet med allmän platsanmälan vid arbetsförmedlingarna, en försöksverksamhet som startade hösten 1976.

Herr talman! Värdet av regeringens aktiva arbetsmarknadspolitik är klart dokumenterat. Resultatet innebär att vi i dag är på väg in i en situation där den spontana efterfrågan på arbetskraft successivt kommer att öka. Arbetslösheten är på en internationellt sett mycket låg nivå. Mot Sveriges ca 2 % i säsongrensad arbetslöshet, enligt arbetskraftsundersökningen i oktober förra året, skall ställas mer än dubbelt så många, 4,2 %, arbetslöshetsanmälda i Västtyskland, 5,7 % i Storbritannien, nästan tre gånger så många, 5,8 %, i USA och 8–9 % i Danmark.

Nyrekryteringsbidraget har inneburit att över 10 000 företag anmält ett nyrekryteringsbehov på 45 000 personer. I ett inlägg här tidigare under dagen dömde Anna-Greta Leijon ut nyrekryteringsbidraget genom att säga att man på socialdemokratiskt håll anser att det är bortkastade pengar. Jag har en annan mening. Jag tror att nyrekryteringsbidraget är *ett* bra medel att stärka sysselsättningen. I min egen hemprovins – Västergötland och Bohuslän – har nära 2 000 företag kunnat redovisa en nettoökning av personalstyrkan med över 8 000 nyanställda. Intressant är att konstatera att en stor del av dessa arbetsplatser finns inom de små och medelstora företagen.

Ungdomens sysselsättning är särskilt viktig. Regeringen tillsatte i höstas delegationen för ungdomens sysselsättningsfrågor. Jag gläder mig speciellt åt att ungdomsarbetslösheten stadigt har gått ned, från augustis 54 000 till

oktobers 38 000. 1 december var ungdomsarbetslösheten tack vare en målmedveten politik nere i 28 000, klart under de höga siffrorna för ungdomsarbetslösheten under 1973. Det är ett gott betyg för de åtgärder en liberal arbetsmarknadsminister satt in. Till detta kommer att utbildningsinsatserna för ungdomar har ökat. Med budgetpropositionens balanserade bild av arbetsmarknadsläget kan ca 50 000 nya arbetstillfällen förutses under det nya året.

Men, herr talman, bakom regeringens intensiva insatser i form av direkta arbetsmarknadspolitiska åtgärder finns tanken om arbetets sociala och mänskliga värden. En anställning innebär inte bara en tryggad ekonomi utan också ett socialt liv. Vittnesbörd talar om att den arbetslösa människans djupa olycka i dag inte främst har sin grund i ekonomiska problem. Med jobbet tryggt bryts den mänskliga isoleringen, den psykologiska otryggheten och man ges en människovärdig tillvaro. Detta gäller för alla människor. Regeringens förslag till åtgärder för att bereda även de arbetshandikappade och ungdom med missbruksproblem arbete inom den öppna arbetsmarknaden är ett uttryck för en hög social ambition. Alla skall omfattas av åtgärderna för att nå målet: arbete åt alla. Att ta vara på de stora fonderna av yrkestekniskt kunnande, teknisk skicklighet och skapande fantasi innebär ett tillvaratagande av mänskliga resurser.

Men detta innebär också att vi måste vara öppna för olika arbetsuppgifter. Vi måste bort från den för några år sedan av en del omfattade tanken att det inte var "fint" att arbeta i t. ex. industrin. I takt med att vi alltmer kommit att inse industrins betydelse för vårt välbefinnande har det skett en uppvärdering av industriarbetet. Vi måste också vara öppna för att ta de arbeten som faktiskt står till vårt förfogande, om dessa arbetstillfällen uppfyller de krav man rimligen kan ställa. Önskemål om möjlighet att söka ett nytt arbete som bättre passar de individuella förutsättningarna måste dock tillgodoseas.

Den svenska ekonomin har de senaste åren fått utstå svåra påfrestningar och prövningar, och de är förvisso inte över. Konjunkturerna synes nu bli allt bättre. Detta i kombination med åtgärder för att främja sysselsättning och produktion gör att det finns anledning att se med optimism på framtiden. Under det kommande året och i synnerhet de närmaste månaderna är det emellertid nödvändigt med fortsatta kraftfulla arbetsmarknadspolitiska insatser för att hålla sysselsättningen uppe. Särskilt gäller detta i fråga om stöd till grupper som har ett utsatt läge på arbetsmarknaden: ungdomar, handikappade, äldre, nytillträdande kvinnor. Regeringen har visat sig beredd att stödja dessa grupper med nya insatser. Jag tänker här särskilt på den proposition om stöd till handikappade i arbetslivet som arbetsmarknadsutskottet nu skall börja behandla och som kommer till kammaren i mars månad. Vidare tänker jag på det förslag till lag med åtgärder för jämställdhet i arbetslivet som senare i vår skall föreläggas riksdagen.

Det finns emellertid ytterligare exempel på ojämlikheter inom arbetslivet. De regionala skillnaderna i fråga om möjligheter till sysselsättning är fortfarande betydande. Arbetslösheten i skogslänen är generellt sett dubbelt så hög som i övriga landet. Även om regionalpolitiken haft vissa framgångar

har vi inte lyckats komma till rätta med de grundläggande problemen när det gäller att hävda sysselsättningen i skogslänen och vissa andra delar av landet. Jag skall inte här gå närmare in på dessa frågor, eftersom kammaren får anledning att diskutera dem med utgångspunkt i den regionalpolitiska propositionen, som f. n. förbereds av regeringen. Jag vill emellertid anföra några synpunkter i marginalen.

För att belysa det stora intresse som av naturliga skäl finns i dessa frågor kan jag nämna att arbetsmarknadsutskottet under allmänna motionstiden fått ett rekordartat stort antal motioner på det regionalpolitiska fältet. Redan innan propositionen har kommit finns ca 60 motioner på detta område, av vilka nästan 50 gäller krav på insatser i olika län och orter. Kraven gäller i stort sett hela landet, från Norrbotten till Skåne.

I detta sammanhang vill jag göra några reflexioner om regionalpolitikens uppgifter. Det kan inte vara en sak för regionalpolitiken att hålla uppe sysselsättningen i *hela* landet. Det problemet måste lösas inom ramen för den allmänna ekonomiska politiken och genom insatser av näringspolitisk art.

Från den bas som den allmänna ekonomiska politiken ger skall regionalpolitiska insatser sättas in i landsdelar som har det sämst ställt i fråga om sysselsättning och service. Mot denna bakgrund är det något skrämmande när det ropas på regionalpolitiska insatser från snart sagt varje landsdel och kommun. Motionerna illustrerar ju detta förhållande. Förhoppningar om att regionalpolitiken skall kunna lösa alla sysselsättningsproblem växer. Regionalpolitiken är viktig; den är helt nödvändig. Men låt mig för min del varna för en övertro på regionalpolitikens roll. En sådan övertro kan endast leda till överdrivna förväntningar, med svikna förhoppningar som följd. Det skall väl inte döljas att den ambitiösa regionalpolitiska planeringen i många fall lett till överdrivna förhoppningar. När planeringen – som nu är avsikten – riktats in på konkreta åtgärder är det svårt att infria de förhoppningar som en mera abstrakt planering av sysselsättningen givit upphov till. Jag skall här upprepa en av regionalpolitiker ofta uttalad sanning: Det är inte kapitalbristen som är den stora svårigheten utan bristen på utvecklingsbara projekt för att främja sysselsättningen.

Den knapphet som råder gör att man måste sanningen i vitögat: De regionalpolitiska resurserna måste avdelas för de delar av landet som har det besvärligast ur sysselsättningssynpunkt, och generellt sett är detta det allmänna stödområdet och då i första hand Norrlands inland. Det utan tvivel mest utsatta länet är Norrbotten. Detta innebär att de resurser som återstår för övriga delar av landet med nödvändighet blir begränsade. Vi måste vara beredda på att medverka till någonting som skulle kunna kallas nationell solidaritet. Detta innebär att vi måste avvisa motionsförslag som i sin förlängning skulle innebära att hela landet görs till ett enda stort stödområde. Regionalpolitiken måste vara selektiv. Vi lurar oss själva om vi tror att vi kan uppnå regional utjämning genom att fördela det regionalpolitiska stödet över i stort sett hela landet.

Herr talman! Jag vill till sist understryka den förda ekonomiska politikens förutsättning för den offensiva arbetsmarknadspolitik som är en nödvändig-

het. Utan en konkurrenskraftig industri som bas kan vi inte upprätthålla den fulla sysselsättningen oavsett vilken avancerad arbetsmarknadspolitik vi än må föra. Regeringens samlade ekonomiska politik är väl ägnad att stödja sysselsättningspolitiken. Det är en ekonomisk politik som lägger grunden till en samhällsekonomi i balans och tillväxt, med en ökande sysselsättning som följd.

Nr 77

Onsdagen den
31 januari 1979

*Allmänpolitisk
debatt*

På förslag av talmannen beslöts att kammarrens förhandlingar skulle fortsättas vid morgondagens sammanträde.

§ 2 Kammarrens åtskildes kl. 23.33.

In fidein

BERTIL BJÖRNSSON

/Solveig Gemert